

VÝSVĚTLIVKY*

Str.:

- 7: *Nový pracovník na národa roli dědičné: Matrice lidu* — Podnět k založení spolku pro vydávání knih pro nejširší kruhy lidové dal dr. Eduard Grégr (viz též Nerudův anonymní fejeton *Pro lid* v Národních listech z 25. října 1866, Lit. I, 532). Stanovy spolku byly však úředně schváleny až 29. ledna 1867. Předsedou se stal Jan Ev. Purkyně, jednatelem dr. Ed. Grégr, do výboru zvolen vedle Jos. Wenziga, Ferdinanda Schulze, geologa Jana Krejčího, Miroslava Tyrše, matematika F. J. Studničky také Jan Neruda. Výkonným redaktorem byl zvolen Ferd. Schulz. Spolek přijal pro svou knižnici původně jméno Matice pro lid, později Matice lidu. Měla být protějkem těžkopádné Matice české. Členové spolku platili ročně 1 zl. a za to dostávali zdarma šest knih spolkem vydávaných. Matice lidu měla po necelých dvou letech již přes 15 000 členů a její knížky se tiskly v 20 000 i více exemplářích. Národní listy soustavně šířily popularitu této knižnice i jednotlivých jejích knížek. Neruda ji horlivě propagoval i v letech pozdějších. (Viz též str. 82—84.);
- 8: *V střídavém pořádku uvedou ho* — v prvních sedmi svazcích vyšly: *Obraz Slovanstva* (Sousedé Slovanů) od F. B. Kořínka; *Pašek z Vratu*, historický obraz od V. Vlčka; *Život na Rusi* od S. B. Hellera; *O národní osvětě* od V. Vlčka; *O soustavě sluneční* od F. J. Studničky; *Jan Žižka* od J. Kořána a Paříž v Americe od R. Lefèvra;
- 10: *dragant* — ztvrdlá rostlinná šťáva, používaná v cukrářství; *Verlagsbureau* — nakladatelská kancelář. V době politické nesvobody a tiskového útlaku v Německu založil nakladatel a filosof Arnold Ruge r. 1846 nakladatelství Verlagsbureau, kde se snažil často pod nenápadnými tituly vydávat politicky agitační, pokrokové spisy;
- 11: *romány prší žabím deštěm do všech krajů českých* — od let šedesátých začalo především několik německých nakladatelů zaplavovat český lid v městech i na venkově dobrodružnými a sensačními romány, jež vydávali po sešitech na pokračování a rozšiřovali pomocí kolportérů; *Do té literatury zbytečné počítám* — literaturu tohoto druhu na příklad vydávali také Jaroslav Pospíšil, B. Stýblo, Adolf Kuranda v Praze, A. J. Landfras v Táboře, Lad. Pospíšil v Pardubicích aj.;

* Zkratkami Čes. spol., Lit., Pod., Drob. kl. odkazujeme na svazky Nerudových spisů: Česká společnost, Literatura, Podobizny, Drobné klepy;

- 12: *Děva Kralodvorského rukopisu* — z básně Skřivánek (Pleje děva konopě...);
- 14: *Z epigonské literatury* — Deset let po nástupu májovců se objevovala již jména dalších, mladších básníků, kteří právem mohli být svým ideovým zaměřením pokládáni za jejich epigony. Neruda k nim zařadil i Emanuela Engla (1844—1907), pozdějšího poslance, povoláním lékaře; *šlaka* — struska; *vytisknout sobě může nákladem svým* — Engel vydal své Básně vlastním nákladem, tiskem dr. Ed. Grégra a v komisi Emanuela Petříka; *co „manuskript“* — tj. soukromý tisk, který vůbec nepřicházel na knihkupecký trh; Engel v předmluvě výslovně píše, „že spisek tištěný ostřejší mnohem na se soud vybízí nežli skromný manuskript“;
- 16: *Jaroš* — Jarosch rytíř z Adlerhorstu, státní zástupce při zemském (trestním) soudu v Praze. Téhož výroku se Neruda dovolával i ve fejetonu v NL z 12. července 1868 (viz Čes. spol. II, 409);
- 17: *první konsul* — rozumí se Napoleon Bonaparte, který byl jím jmenován r. 1799 podle nové francouzské ústavy;
- 18: *Austria polyglotta* — Jan Evangelista Purkyně (1787—1869), fysiolog světového jména, se po návratu z Vratislavi do Prahy zúčastnil veřejného života. Na počátku let šedesátých byl zvolen za poslance do zemského sněmu a věnoval se politice. Zasazoval se také o úplnou rovnoprávnost češtiny s němčinou na vysokých školách pražských, jak v přednáškách, tak i při zkouškách. Vyrovnaním rakousko-uherským (v únoru 1867) však v Uhrách mimo jiné nabyla úplné svrchovanosti maďarština a v Rakousku bylo ústavou přiznáno privilegované místo jazyku německému. Za této situace vznikla Purkyňova knížka *Austria polyglotta* (Rakousko mnohojazyčné), v níž autor vyložil své názory na národnostní otázku i na možnost pokojného soužití rakouských národů;
- 20: *Duch jest, jenž smíří protivy* — Purkyňovo motto z titulního listu brožury; obsahuje jeho zásadní filosofickou myšlenku;
- 21: *Památka Rukopisu kralodvorského* — Padesáté výročí Hankova „nálezu“ Rukopisu královédvorského stalo se tehdejší české společnosti příležitostí k celonárodní jubilejní manifestaci, jež rázem i rozsahem přesahovala rámcem pouhé literární nebo historické slavnosti. Důvodem byla nejen situace národnostního boje, ale i polemiky, které vyvolaly o deset let dříve články v *Tagesbote aus Böhmen* (v listopadu 1858), komentující polemiku Julia Fejfalíka proti pravosti Rukopisů. Ve Dvoře Králové jako slavnostní řečník vystoupil Frant. Lad. Rieger a na veřejném shromáždění lidu Karel Sladkovský. Národní listy mezi účastníky jmenovaly zejména Frant. Palackého, Jana Ev. Purkyně a Karla Sabinu. Neruda měl již dříve vřelý vztah k Rukopisům i k osobnosti Hankově (viz na příklad jeho obsáhlý nekrolog o Hankovi v Lit. I, 222—240). Tento nepodepsaný článek uveřejnil v NL pod čarou v den zahájení královédvorských slavností.

Čerpal k němu informace hlavně z hesla Královédvorský rukopis, které pro Riegrův Slovník naučný (IV, 941—951) zpracoval Václav Bořek Nebeský. Neruda tuto královédvorskou oslavu vtipně komentoval ještě druhý den (29. září) ve svém nedělním fejetonu (viz Drob. kl. II, 19—22); „*enfant perdu*“ — ztracenec;

- 22: *Brodziński, Zaleski* — Kazimír B. (1791—1835), Jozef Bogdan Z. (1802—1886), polští básníci; *Quinet* — Edgar Q. (1803—1875), franc. literární historik, se o RK sympaticky vyjádřil r. 1831; *Hartmann* — Moritz H. (1821—1872), něm. revoluční básník, pronesl svůj kladný úsudek o RK r. 1847; *de la Motte-Fouqué* — Friedrich Heinrich Karl de la M. (1777—1843), něm. romantický básník, své sympatie vyjádřil r. 1823; *Kopitar* — Jernej K. (1780 až 1844), jihoslovanský slavista; *Pertz* — Georg Heinrich P. (1795 až 1876), něm. historik; *Šiškov* — Alexander Semjonovič Š. (1744 až 1841), ruský konservativní státník a spisovatel; *Bowring* — John B. (1792—1872), přeložil RK do angličtiny r. 1832; *Eichhoff* — Frédéric Gustav E. (1799—1875), franc. filolog, psal o RK r. 1852; *Ida z Düringsfeldu* (1815—1876), něm. spisovatelka; *Cyprian Robert*, nástupce Adama Mickiewicze na pařížské stolici slavistiky; *Talvij* — Therèse Albertine Louise Robinson (1797—1876), německá americká spisovatelka, svůj úsudek pronesla r. 1850; *Cesare Cantù* (1807 až 1895), ital. dějepisec; *Rosenkranz* — Karl R. (1805—1879), něm. filosof a historik; *Jirečkové* — Josef J. (1825—1888) a Hermenegild J. (1827—1909) vydali roku 1862 spis *Die Echtheit der Königinhofer Handschrift*; spis Václava Bořeka Nebeského vyšel r. 1853 s názvem Kralodvorský rukopis. Příspěvek k české literární historii; dílo *Légerovo* — Louis Léger (1843—1923) vydal franc. překlad RK r. 1866; *Kapper* — Siegfried K. (1820—1879) vydal něm. překlad roku 1859; *Svoboda* — Václav Alois S.-Navarovský (1791—1849) po prvé uveřejnil svůj něm. překlad r. 1819 a Josef Mathias Thun (1794—1868) r. 1845; *Wenzig* — Josef W. (1807—1876), česko-německý spisovatel; *Waldau* — Alfred W. (1837—1882), vl. jménem Josef Jarosch; i *Goethe sám* — přeložil báseň Kytici; italský překlad pořídil r. 1851 lektor pražské university Felice Francesconi (1806 až 1867); anglický jednak John Bowring, jednak r. 1849 Albert Henry Wratislaw (1821—1849); madarský r. 1856 Mansuet Szende Riedel (nar. 1831 v Banské Bystrici); dánský překlad teprve chystal Thorsson, do švédštiny přeložil Kytici r. 1865 lektor na universitě v Helsinkách Karl Collan a do finštiny August Engelbrecht Ahlquist, docent university v Helsinkách; starořecký překlad pocházel z péra Františka Lva Sasky (1832—1870) z r. 1863; *polyglota* — roku 1852 vydal Hanka vlastním nákladem sborník Polyglotta Kralodvorského rukopisu, vedle textu staročeského a novočeského s paralelními překlady: ruským, srbským, ilyrským, polským, hornolužickým, italským, anglickým, německým a s ukázkami překladů:

dolnolužickým, maloruským, slovinským, francouzským a bulhar-ským; *fotografické* vydání vyšlo r. 1862 s úvodem a popisem Antonína Jaroslava Vrtátka; *skvostně ilustrované* vydání s rytými kresbami Josefa Mánesa zahájil r. 1860 Karel Bellmann, ale pro ne-zájem obecenstva vydání zaniklo a teprve r. 1888 se podařilo Frant. Šimáčkovi toto vydání uskutečnit;

- 23: *mladší básníci čeští* — k 16. září 1857 podali mladší spisovatelé z Nerudova podnětu Václavu Hankovi na paměť jeho „nálezu“ rukopisné album básní, do něhož přispěli vedle Nerudy V. Č. Bendl, V. Hálek, Jan B. Janda, E. B. Kaizl, Jos. Kolář, V. Lešetický, G. Pfleger a Ferd. Schulz;
- 24: *Z literárni činnosti Besedy umělecké* — V květnu r. 1867 začala Umělecká beseda vydávat kritický měsíčník *Český obzor literární* za redakce Ferd. Schulze. Potřeba kritického časopisu se tehdy při rozmachu celého kulturního života od let cítila obecně. Proto např. dr. Ed. Grégr začal již od listopadu 1863 vydávat při bratrově deníku měsíční *Kritickou přílohu k Národním listům*, která však koncem r. 1864 zanikla. Místo ní začaly v dubnu 1865 vycházet za redakce Ferd. Schulze *Literární listy*, týdeník věnovaný literatuře, umění, poučení a zábavě. (Také Neruda otiskl v tomto časopise několik fejetonů a literárních referátů.) Časopis však v listopadu 1865 zanikl. Na konci r. 1866 a na počátku r. 1867 Umělecká beseda a zejména její Literární odbor znovu vyvinuly bohatou organizační činnost, která vyvolala potřebu založit tento vlastní orgán, věnovaný kulturním aktualitám. V červencovém čísle Schulz otiskl článek Krásná literatura v životě národním. V něm si stěžoval na lhostejnost obecenstva ke krásné literatuře a připisoval to stoupajícímu zájmu o otázky čistě politické. Schulz svůj článek končil větou, kterou Neruda svůj článek začíná;
- 26: *Hogarth* — William H. (1697—1764), angl. malíř, který proslul zejména cykly rytin s náměty sociálními;
- 27: *Matrice lidu* — viz. vysv. k str. 7; *heslo to je nyní heslem světovým* — v Německu např. nakladatel Josef Meyer (1796—1856), zakladatel Bibliografického institutu v Lipsku a vydavatel naučného slovníku, zvolil si jako vedoucí heslo celé své činnosti Durch Bildung zur Freiheit!, tj. Vzděláním k svobodě;
- 29: *Obraz světa slovanského* — Neruda cituje název knížky nepřesně; jmenovala se *Obraz Slovanstva* a jejím autorem byl František Bronislav Kořínek (1831—1874), středoškolský profesor, dopisovatel NL. Působil v Záhřebě a v Praze, ale v Praze byl z politických důvodů zbaven profesury. První knížka byla věnována sousedům Slovanů; její pokračování vyšlo r. 1868 (Stát rakouský) a jednalo o Slovanech rakouských;
- 30: *Album pařížské* — Roku 1867 vyšla v Paříži bohatě ilustrovaná kniha *La Bohême historique, pittoresque et littéraire* (Čechy historické,

malebné a literární) za redakce Jos. V. Friče (1829—1890) a mladého francouzského slavisty Louise Légera (1843—1923). Mezi spolupracovníky byli např. Siegfried Kapper, Žofie Podlipská (*Les ruines de la Bohême*), Karel Sabina (*Slavism et panslavism*) aj. Kniha přinášela také řadu rytin českých malířů (Vikt. Barvitia, Jar. Čermáka, Petra Maixnera, Soběslava Pinkase aj.). Vzbudila v Čechách pozornost. Příznivě o ní referoval např. Skrejšovského *Světozor* (2. srpna), který hned v dalším čísle (z 9. srpna) dokonce uveřejnil i Légerovu podobiznu. Mezitím však Frič rozeslal z Paříže českým časopisům Otevřený list redakcím českých listů, v němž napadl politickou linii iniciátorů a účastníků tzv. pouti do Moskvy (v květnu a v červnu 1867) jako zradu. Jeho útok vyvolal odpor české žurnalistiky (NL, Posel z Prahy), která kritisovala i Fričův sborník. Úvodník Posla z Prahy mu např. vytýkal, že zkresluje českou minulost, starší i nedávnou (rok 1848), a to jak v článcích Fričových, tak i ve statí Légerově a Poláka L. Mierosławského, a vrcholí osobní inverktivou, že prý se mluví o „patologickém stavu mozku pána Fričova“. O sborníku referoval také Český obzor literární (v čís. 5 z 20. září na str. 75—76), blízký redakci NL. Nepodepsaný autor se ve svém referátu snažil vyzvednout kladné hodnoty sborníku a jeho informativní funkce, ale také on vytýkal některé nedůslednosti, chyby a omyly; *sympatická lékárna* — lékárna, kde se podávají léky založené na stejném složení, z jakého choroba povstala;

- 32: „museálně české“ — narázka na konservativní literární a vědecké kruhy, které se tehdy soustředovaly kolem Časopisu Čes. musea;
- 34: *Něco všeobecného o vzdělanosti a něco zvláštního o českých časopisech ilustrovaných* — Již r. 1857 poukazoval Neruda na význam tehdy oblíbeného lipského časopisu *Leipziger illustrierte Zeitung* (viz Lit. I, 9—10). Roku 1859 pomáhal založit a později redigoval *Obrazy života*, v letech 1863—1864 redigoval Rodinnou kroniku. I později se činně účastnil rozvoje ilustrovaných zábavných časopisů. Od listopadu 1865 ujal se z počátku s Vítězslavem Hálkem redakce nově založeného obrázkového týdeníku *Květy*. Vedle toho v létě 1867 začal vycházet dr. Fr. Skrejšovského obrázkový týdeník *Světozor*;
- 35: *Loupežníci na Chlumu* — vlastenecká činohra v pěti jednáních, „svobodně zčeštěná“ od Jana Nepomuka Štěpánka (1783—1844); *Narcis* — drama něm. spisovatele Emila Brachvogla (1824—1878), bylo po prvé hráno v Praze v českém překladu J. J. Kolára 21. listopadu 1858 (viz Čes. div. I, 21); *Levý* — Václav L. (1820—1870), sochař, žák mnichovského sochaře L. Schwanthalera, pobyl dlouhá léta v Římě, kde vytvořil řadu postav Madony; Smetanův *Dalibor* měl premiéru 14. května 1868;
- 36: *Mařákova krajinka* — kresba Večer po bitvě u Sadové od Julia Mařáka (1832—1908) v 50. čís. Květů z 10. prosince 1868;
- 37: *ve smyslu „biblickém“ nebo „výmarském“* — v době, kdy Neruda

psal tento referát, uplatňovaly se v něm. malbě historické jednak náměty náboženského obsahu, tzv. škola „biblická“, anebo náměty zobrazující děje skutečně historické, jak byly pěstovány v romantickém duchu ve škole „výmarské“;

- 38: Václav Šolc (1838—1871); Nerudovu anonymní Vzpomínku na Václava Šolce viz na str. 57—60 a jeho podobiznu z péra Nerudova v Humoristických listech 1887 (viz Pod. III, 179—181); Jeřábek — František Venceslav J. (1836—1893), dramatický spisovatel. V redakci NL pracoval v letech 1861—1867, kde psal také divadelní referáty. Z důvodů politických a pro neshody s Hálkem a Nerudou, r. 1867 z redakce vystoupil a přešel do konservativního deníku Národní pokrok; „*budoucí génius*“ — narázka patrně na postavu Střely (z Jeřábkovy veselohry s novinářskou tematikou Cesty veřejného mínění), který rediguje časopis *Budoucnost*, ale končí blamáží;
- 39: *šansonu v duchu bérangerovském* — franc. básník Pierre-Jean Béranger (1780—1857) navazoval na politickou píseň revolučního období a svými lidovými popěvky útočně brojil proti návratu předrevolučních dob;
- 40: *Petőfi* — Sándor P. (1823—1849), maďarský revoluční básník. O jeho básních přeložených do češtiny viz Nerudův referát na str. 61 až 64; *Freiligrath* — Ferdinand F. (1810—1876), něm. revoluční básník;
- 41: „*vesnický román není už možný...*“ — je možno, že jde o úryvek z dnes neznámého dopisu Nerudova, kdysi, před zářím 1862, zasláného K. Světlé. Lad. Quis (Sebr. spisy J. Nerudy ř. II, sv. VII, str. 214) k tomuto citátu odkazuje na Nerudův článek Originální géniové a česká literatura (viz Lit. I, 346—348), ale to je myšlenková analogie jen všeobecná; *Pravdův Matěj sprosták* — povídka Františka P. (vlast. jménem Vojtěch Hlinka, 1817—1904), která vyšla r. 1851 v I. sv. jeho Povídek z kraje; *Auerbach* — Berchtold A. (1812 až 1882), něm. spisovatel, hlavně vesnických povídek; *Björnsonovy Selské novely* — Björnstjerne B. (1832—1910), norský pokrokový spisovatel, proslul vedle dramatických skladeb zejména svými realistickými povídkami ze selského života. Jejich souborný český překlad vyšel již r. 1875 v Táboře;
- 42: *Vesnický román* vyšel v II. roč. týdeníku Květy 1867 za redakce V. Hálka a J. Nerudy; *Kříž u potoka* vyšel jako 3. sv. II. roč. Matice lidu 1868;
- 43: švédský spisovatel *Björnson* — B. psal ovšem norsky, a nikoliv švédsky; toto nepřesné označení vyplynulo ze skutečnosti, že Norsko bylo od r. 1814 nedobrovolně spojeno personální unií se Švédskem, z které se vymanilo teprve r. 1905;
- 44: Akademický čtenářský spolek byl založen v lednu 1849 jako spolek řečnický a čtenářský. Zprvu soustřeďoval vysokoškolské studenty

české i německé. Roku 1853 se musil stát pouze spolkem čtenářským a od r. 1860 se zcela počeštil. Jeho čítárna časopisů byla největší čítárnou v Praze. V letech šedesátých a sedmdesátých rozvíjel mezi studentstvem bohatou činnost vzdělávací a společenskou. Do tohoto almanachu přispěli zejména: Boh. Adámek, Sv. Čech, Jar. Čelakovský, Boh. Čermák, Ot. Červinka, Jar. Goll, Ot. Hostinský, Al. Jirásek (= Alois J. Jizerský), Al. Kotrbelec, Mir. Krajník, Václ. Kropáček, Em. Miřiovský, Jar. Nečas, Jul. Nejedlý, Lad. Quis, J. V. Sládek, V. Šolc, J. J. Toužimský, H. V. Tůma, Jos. Wünsch, Aug. Zátka aj. Když v r. 1874 měl oslavit čtvrtstoleté výročí své existence, chystal se vydat zase beletristický almanach, jehož hlavním redactorem měl se stát Jan Neruda. Proto NL 3. února 1874 uveřejnily toto Vyzvání:

K oslavě pětadvacetiletého trvání svého vydá Akademický čtenářský spolek pražský *Almanach beletristický*, jehož redakci svěřil slavnostní výbor nám podepsaným. Vyzýváme bývalé i nynější výkonné i přispívající členy Akademického spolku, aby literárními dobrými pracemi co nejhojněji nám přispěli. Zasílati se mohou rukopisy do 1. dubna t. r. Zásilky nechť se laskavě adresují: Jan Neruda, spisovatel, Konviktská ulice č. 28. Svatopluk Čech, Bohuslav Čermák, Vítězslav Hálek, dr. Servác Heller, Jan Neruda, Jos. V. Sládek. — V letech osmdesátých se stal spolek ohniskem prudkých politických bojů, a proto byl r. 1889 rozpuštěn;

- 45: Básně *Bouře* a *Má poesie* jsou od Svatopluka Čecha (1846—1908);
- 46: stejně tak báseň *V klášterním sklepě*, u které se Čech skryl za pseudonymem Jan Vraný. Vydavatel Nerudových spisů Ladislav Quis poznamenal (Sebr. spisy J. Nerudy, ř. II, sv. VII, str. 220), že Neruda tehdy, když referát psal, nevěděl, kdo se za tímto pseudonymem skrývá, a že teprve po otištění referátu se dověděl pravé básníkovo jméno; *weltschmerz* — světobol; Neruda ho vytýkal např. již r. 1859 mladému Rudolfu Mayerovi a nazýval ho „nemocí lenauovskou“ (viz Lit. I, 115); *ovadla zcela polovice* — ze spolupracovníků almanachu zatím např. zemřeli 8. června 1864 Václav Kropáček, 12. srpna 1865 Rudolf Mayer aj.;
- 47: *Ruch* — Básnická omladina na konci let šedesátých vstoupila do literatury vydáním almanachu *Ruch*, který vyšel r. 1868 redakcí a nákladem Jos. V. Sládka (1845—1912) při příležitosti položení základního kamene Národního divadla. Do tohoto almanachu vedle Sládka přispěli svými pracemi Sv. Čech, Ot. Červinka, Jar. Goll, M. Krajiník, Em. Miřiovský, Lad. Quis, Erv. Špindler aj. (O prvním ročníku Rucha Neruda nereferoval.) Druhý ročník redigovali Antonín Čapek (nar. 1847), který si později založil v Jičíně moderní knihtiskárnu a vydával časopisy Krakonoš a Slovanské listy, a Josef Dürich (1847—1927), spisovatel a politik. Tento II. ročník Rucha byl věnován „památce věčné“ Mistra Jana Husi;

- 48: Eliška Krásnohorská (1847—1927); Berta Mühlsteinova (1847 až 1887); Albína Dvořáková, provd. Mráčková (1850—1893), vydala jedinou samostatnou knížku básní Chudobky (1871);
- 49: Čipera — Josef Slav. Č. (1850—1911), menšinový pracovník; Jaroslav Goll (1846—1929), básník a historik; Miroslav Krajiník (1850—1907), básník a politik; Ježek — Josef J. (1848—1885); Wünsch — Vojmír Josef W. (1842—1907), spisovatel a cestovatel; Václav Šolc — viz vysv. k str. 38; poeta natus — rozený básník; Sládek již po delší čas žije v Americe — Sládek opustil Prahu v červnu 1868 a vrátil se do vlasti v červnu 1870;
- 50: Z nynější časové literatury velkoněmecké — Dne 19. července 1870 vypukla francouzsko-německá válka. Hned od počátku byla patrná převaha něm. armády, takže již 1. září došlo ke katastrofální porážce francouzského vojska u Sedanu; o Francouzích ale víme nyní méně — franc. časopisy byly za války omezeny a do střední Evropy těžko docházely; Kriegs-Zeitung — Válečné noviny; Wacht am Rhein — Stráž na Rýně; Illustrierte Kriegszeitung — Ilustrované válečné noviny; Der deutsche Krieg gegen Frankreich im Jahre 1870 — Německá válka proti Francii v roce 1870; Die neuesten Weltreignisse 1870 oder Der große Kampf der deutschen Nation gegen Frankreich — Nejnovější světové události 1870 neboli Velký zápas německého národa proti Francii; Geschichte des deutsch-französischen Krieges — Dějiny německo-francouzské války; Illustrierte Kriegschronik — Ilustrovaná válečná kronika; Der Krieg am Rhein — Válka na Rýně; Militärisch-politische Betrachtung des Krieges von — — Vojensko-politická úvaha o válce od —; Die Bluttaufe der deutschen Einheit — Krvavý křest německé jednoty; Der Franzosenkrieg 1870 oder Deutschlands Feuerprobe — Francouzská válka 1870 neboli Německá zkouška ohněm; Deutschlands Krieg und Sieg im Jahre 1870 — Německá válka a vítězství v roce 1870;
- 51: Der rote Husar oder Das Gespenst von St. Helene — Červený husar neboli Strašidlo ze Sv. Heleny; Napoleon III., der entlarvte Verräther und blutriefende Tyrann — Napoleon III., odhalený zrádce a krvežíznivý tyran; Das schwarze Buch von Frankreich — Černá kniha Francie; Die Bismarck-Novelle — Bismarckova novela; Napoleon le Petit — Napoleon Malý; Ein Büchlein der Zukunft — Knížka budoucnosti; Der deutschen Heldenkampf in Wort und Lied — Vítězný boj Němců slovem i písni; Kriegs und Vaterlandslieder — Válečné a vlastenecké písni; Kriegslieder gegen die Wälschen — Válečné písni proti francouzským cizákům; Sammlung der deutschen Kriegs- und Volkslieder des Jahres 1870 — Sbírka německých válečných a národních písni z r. 1870; „Lulu“ — Napoléon Eugène-Louis-Jean-Joseph (1856—1879), jediný syn Napoleona III.; diese Eugenie — ta Evženie, tj. císařovna Eugenie (1826—1920), žena Napoleona III.; Schreibebrief — dopis; hat ihn schon! — už ho má!; Hurrah

- drauf los!* — Hurá, vzhůru na ně! (Teď muž za mužem naražme tomu Ludvíkovi korunu; rád by byl náš Rýn chtěl zabrat, musíme mu klackem zahrát.); *Ein kriegerisch Schelmliedlein* — Šelmovská válečná písnička; *Strousberg* — Henry Bethel S. (nar. 1825), výrobce a stavitel železnic, v té době zakládal také podniky v Čechách na Zbirožsku; *On, Ona* — označení Napoleona III. a císařovny ve franc. oficiálním tisku; *Lulken, nu' freue Dir, die Berliner kommen* — Lulku, těš se, Berlíňáci dou; *Zündnadel* — zápalník; *Mach'ma hohn's Vertrag* — Učiňme vysokou smlouvu; *Plon-Plon* — posměšná přezdívka prince Josepha Charlesa Paula Bonaparta (1822—1891); *Ollivier* — Emil O. (1825—1913), ministerský předseda; *Gramont* — Agénor G. (1819—1880), franc. ministr zahraničních věcí;
- 52: *Weißenburger Sturmmarsch* — weißenburský útočný pochod; *Wörth a Saarbrücken* — místa prvních větších válečných srážek; *Steinmetz* — Karl Friedrich S. (nar. 1797), vrchní velitel něm. armádního sboru; *Über's Rhein* — Přes Rýn; *Zum Rhein* — K Rýnu; *Auf nach Paris!* — Vzhůru na Paříž! *Schnellfeuergalopp* — rychlopalný kvapík; *Preußensturmgalopp* — kvapík pruského útoku; *Pariser-einzugsmarsch* — pochod vítězného vstupu do Paříže; *Purgirmittel gegen Länderschwindel* — pročišťující prostředek proti záludné hře se zeměmi (s Lotrinskem a Elsasy); *Napoleon in fünf Situationen zum Klappen* — Napoleon v pěti sklopných polohách; *Vergnügungszug nach Cayenne* — Zábavný vlak do Cayenne; *Le Boef* — vůl; *Stößt er? Nein, er stößt nicht* — Vyrazí? Ne, on nevyrazí; *Lude der Kugelspritzer...* — Luďa, kulometčík, a jeho syn Lulu chrabry, portrét muže mnoha jmen s mottem „A teď Lulovi protřepáme rádně kamizolu“;
- 54: *Karel Jaromír Erben* zemřel 21. listopadu 1870 v Praze a dne 23. listopadu byl pochován na Malostranském hřbitově v Košířích;
- 55: oddíl „*balad národních*“ — rozumí se oddíl „*Písně rozpravné*“ (světské); *nesl jsem si Kytici z knihkupeckého krámu* — motivu o koupi Erbenovy Kytice Neruda použil v opačné souvislosti ve fejetonu Mladá Čechie v kněhkupectví z 6. ledna 1867 (viz Čes. spol. II, 154—156);
- 56: *Rückert* — Friedrich R. (1788—1866), něm. básník. Jeho citátu o světové poesii Neruda užil jako motta k článku o Vymazalově Slovanské poesii (viz str. 78);
- 57: *Vzpomínka na Václava Šolce* — V. Šolc zemřel 14. července 1871 a Neruda v tomto nepodepsaném nekrologu znova zhodnotil jeho význam pro mladou českou poesii, jak učinil již dříve v referátu o jeho Prvosenkách (viz str. 38—40). Nekrolog byl zároveň ostrou polemikou proti staročeskému deníku Pokrok, kde 1. července, tedy v době, kdy byl Šolc ještě živ, autor, podepsaný šifrou „En“, tj. profesor malostranského reálného gymnasia dr. Karel Jelen (1847—1876), vytýkal, že v Národní bibliotéce po spisech Jungmannových, Šnaj-

drových, Chmelenského hned přicházejí spisy Němcové, Tylovy, Pravdovy, jež jsou „v národu tak rozšířeny jako sotva které jiné“, ale že byly opomenuty spisy Nejedlého, Puchmajera, Rautenkrance, Poláka, Hanky, Zahradníka, Turinského, Langra, Máchy, Vocela, zatímco hned následují básně Václava Šolce. „V seznamu ‚čelných spisovatelů‘... nečteme jeho jméno, aniž ho odněkud jinud známe. Jak souvisí pan Šolc s vývojem nové české literatury?“ A dále označuje dr. Jelen zařazení Šolcových básní do této sbírky za „hrubé ve tvář udeření obecenstva“. Jelenův článek vzbudil odpor, hlavně mezi mládeží, zejména když krátce nato Šolc po dlouhé chorobě zemřel; *v listě postoupeném účelům národní organisace* — dne 1. července (tj. od čís. 180) dosavadní majitel Národního pokroku dr. Frant. Skrejšovský odevzdal list — nadále jen pod jménem Pokrok — do majetku družstva, v jehož čele stáli Frant. Palacký a Frant. Lad. Rieger; *přinesl flastr s nápisem — Pokrok 16. července* v nedělním čísle (195) přinesl v čele Denních zpráv v černém rámečku zprávu o Šolcově smrti. O básníku psal, že „po svém prvním vystoupení... opravňoval k nejkrásnějším nadějím... A že byl Václav Šolc mezi mladšími našemi básníky talentem rozhodným, musí přiznati každý, kdo s pozorností přečte jeho Prvosenky..., které dočkaly se nyní třetího vydání, čest to pro mladého spisovatele českého velmi řídká.“

- 61: *Básně Alexandra Petőfího* — Sándora P. příslušníci kruhu Májového již koncem let padesátých velmi milovali. Sám Neruda uveřejnil své překlady několika jeho básní v Obrazech života 1859. Nepřekládal ovšem z maďarštiny, ale pomocí překladu německého (viz Básně I, 515—524). Z originálu překládali mladý redaktor NL Karel Tůma (1843—1917) a tehdejší redakční tajemník Riegrova Slovníku naučného František Brábek (1846—1926). Soubor jejich překladů vyšel ve sbírce Poesie světová, která začala vycházet r. 1871 na podnět Umělecké besedy za redakce Jana Nerudy a Ferdinanda Schulze. Motto: „....velké jméno syna tvého to věčně, věčně bude žít!“ jsou závrečné verše z Petőfího básně Věštba; *Lenauův blesk* — narázka na báseň něm. básníka Nikolause Lenaua (1802—1850) Das Gewitter (Bouře);
- 62: *vzbouřilo se širé moře...* — incipit stejnojmenné básně; *národ maďarský sklesl pod ranou smrtelnou* — uherské povstání bylo v létě 1849 násilím potlačeno s pomocí carské ruské intervence. O jeho smrti neví se ničeho — Petőfi padl 31. července 1849 v bitvě u Szegetváru při útoku ruských kozáků; *my, že raději ocel v srdci...* — závěr básně 15. březen 1848;
- 65: Otakar Červinka (1846—1915), básník a národochospodářský úředník u knížete Thurn-Taxise. Kniha Jan z Dubé vyšla nákladem staročeského knihkupectví Theodora Mourka; *Vytiskli nás aspoň na čas z širšího politického kolbiště* — narázka na zmaření dohody o funda-

mentálních článkích, které měly upravit politický poměr Království českého v Rakousku (viz Čes. spol. III, 574); Neruda ve svém referátu si některé citáty upravuje, zlepšuje. Tak verš 7 v první sloce zní v originále: jak orlů volných šumí mocná křídla (místo Nerudova: jak orlů volných mocná třepou křídla); verš 6 v třetí sloce: ve sirou zem... (místo Nerudova: a v sirou zem...). Verš 6 v druhé sloce: vášeň-li nad námi svou vládu vede (místo Nerudova: nad námi vášeň svou-li vládu vede);

- 69: *Francouzové jsou na mysli pomateni* — S tímto Nerudovým fejetonem tematicky přímo souvisí jiný jeho fejeton, nazvaný *Kterýže národ je duševně chorý*. Vyšel v NL brzy nato, 8. a 17. srpna 1872 (viz Čes. spol. III, 255—262). V obou Neruda projevuje znalost soudobé odborné literatury psychiatrické. Nepochybě mu byl přitom poradcem jeho osobní přítel, básník a psychiatr dr. Jan Bohumil Ceyp z Peclinovce (1835—1879); *dvou nejkrásnějších provincií odňato* — Alsasko a Lotrinsko;
- 70: *dr. Karl Stark* (1836—1897), něm. psychiatrist, od r. 1876 ředitel ústavu pro choromyslné v Stephansfeldu v Alsasku;
- 71: *dle Huschkeho* — jde patrně o Philippa H. (1801—1886), něm. profesora práv. dějin a církevního politika; *Größenwahn* — velikáštví; *k pouhému rozkazu Napoleona III.* — po bitvě u Hradce Králové (3. července) se franc. císař Napoleon III. nabídl za zprostředkovatele mezi Rakouskem a Pruskem. Jeho nabídka byla přijata teprve 22. července, když se pruská armáda blížila již k Vídni. Příměří bylo pak podepsáno 26. července v Mikulově;
- 72: *bývalé země polské* — při prvním dělení Polska r. 1772 Prusko získalo část polského území, další části pak při dělení druhém (1793) a při dělení třetím (1795), kdy Polsko jako stát zaniklo; *větší část českého Slezska* — po bitvě u Chotusic mírem vratislavským z 27. července 1742; *nedávno Šlesvik* — usnesením pruského sněmu z 27. srpna 1866;
- 74: *Jules Verne* (1828—1905) viz vysv. k str. 104; *Jules Verneův hippopotamos* — hroch; narázka na těžko zranitelného hrocha v 31. kapitole románu *Pět neděl v balóně* (Cinq semaines en ballon, 1863); *Čech mně řekl* — katolický deník Čech reagoval v č. 242 z 22. října v obsáhlé lokálce Není Boha na Nerudův fejeton z 11. října (viz Čes. spol. III, 269), kde Neruda psal o brožuře Alfonsa Šťastného O doplnění našeho národního programu. V ostře polemické zprávě srovnává Šťastného a Nerudu se Sabinou, který byl nedávno předtím odhalen jako policejní konfident: „Věru, byla-li hanebná zrada politická, kterou Sabina na národě českém spáchala..., tím zhoubnější věc pod rouchem vlasteneckým kuje se tu lidu našemu, ana se mu bohyňě rozumu... místo Boha, stvořitele našeho, nabízí. Ne papež, ale Darwin jest neomylníkem Vaším...“; *Havlův dělník* — František Havel, společník stavitelské firmy Havel & Hanč (zal. 1869 v Praze);

- 75: na Jakubu Malém... neznámý chirurg — v létě 1872 vydal Jakub Malý (nákl. Matice české) knihu Soustátí severoamerické a jeho ústava. Knihu podrobil velmi ostré kritice nepodepsaný autor ve fejetonu NL z 22. října pod titulem Literární partika. Přesvědčivě ukázal, že Malý jednak doslova opakuje, co před 15 lety vydal ve svém překladu knihy Dějiny kolonisace a emancipace Ameriky (nákl. Jar. Pospíšila), jednak že doslova přebírá celé partie z hesla Spojené obce severoamerické v VIII. díle Riegrova Slovníku naučného. Anonymní kritik obvinil také Matici českou, že po tolika letech mlčení nevydala teď „nic než hotový patisk a plagiát“; posmíval se Havlíčkovi — roku 1852 v Časopise Českého musea ve sv. III, 87 Malý v článku nadepsaném Přehled literární činnosti Čechů od r. 1848 až do nynější doby psal o Havlíčkovi: „Zatím však těkavý duch Havlíčkův... neuměl pevně ustanoviti se na jistém nezvratném směru, aniž kdy sobě svědom byl té míry svobody, pro jakou bojovati má... K tomu měl Havlíček jakožto novinář i tu vadu, že neuměl v rozpravách o tak vážných věcech, jako jsou národní a státní záležitosti, zachovati vždy náležité důstojnosti a často vážné otázky rozhodovati chtěl pouhými vtipy...“; Slovník náučný mu také svěřili — Kobrův Slovník naučný redigoval dr. Frant. Lad. Rieger. Když ho však v letech šedesátých plně zaneprázdnila činnost politická, svěřil vedení redakční kanceláře Jakubovi Malému, který pak byl i na titulní stránce (od III. sv. 1863) veden jako „spoluredaktor“; Irving — Washington I. (1783 až 1859), amer. spis., historik a cestovatel. Malý z něho hojně překládal a čerpal pro své kompilační knihy; Laboulaye — Eduard L. (1811—1883), franc. historik a právník; On totiž navykl... zvláště pěknému výprasku vždy tak za deset let — stejnou myšlenku o J. Malém Neruda vyslovil již r. 1868, když napsal, že Malý si musí dát pustit žilou „teprv každý desátý rok“ (Čes. spol. II, 391); Začínaje r. 1836 — celá tato Nerudova zpráva o spisovatelích Janu Slavomíru Tomíčkovi (1806—1866) a Václavu Filípkovi (1812—1862) spočívá patrně na ústním historicky neprokazatelném podání. Knihkupec z Karlovy ulice Martin Neureutter (1792—1864) tiskárnu neměl; spíše se týká knihtiskárny a nakladatelství Václava Špinky nebo Jana Spurného, u nichž obou Jakub Malý kolem r. 1840 pracoval jako redaktor; „stink' einmal Einer...“ — „kolem močidla chodě nádchy neujdeš“;
- 76: Mlynář a jeho dítě — činohra o pěti jednáních od něm. spisovatele Ernesta Benjamina Raupacha (1784—1852); v roce 1869 se dávala v Prozatímním divadle třikrát (Div. IV, 94); nešťastný Konrád — mlynářský pomocník, postava z kusu Mlynář a jeho dítě; Kolář mladší — František K. (1830—1895), herec; paní Frankovská — Anna F. (1845—1906), roz. Kubíčková, herečka, chot herce Josefa Frankovského; slečna Horská — Marie H. (1847—1917), vl. jm. Kallmüzenová, herečka; Theatrum strikarium — divadlo, které

t. č. nehraje, „stávkuje“ (angl. to strike — stávkovat); *Cirkus Hentz* — tehdejší berlínský cirkus Rentz byl proslulý mj. znamenitým souborem tanečním. V téže době byla pro balet pražského Zemského divadla angažována Němkyně Hentzová. Od ní se marně čekalo, že pozvedne uměleckou úroveň pražského baletu;

- 77: *Korespondence Prokopa Chocholouška* — Zpráva vyšla nepodepsaná v Lumíru, redigovaném Nerudou. Nikdo jiný nemohl být tak přesně informován i o soukromém životě Chocholouškově a jeho nesnázích jako jeho přítel Neruda. Proto se Neruda stal po Chocholouškově smrti i poručníkem jeho syna Otakara. Když Otakar Chocholoušek předčasně zemřel, Neruda uveřejnil 30. listopadu 1870 v NL toto úmrtní oznámení:

Přátelům zvěčnělého romanopisce *Prokopa Chocholouška* dám truchlivou zvěst, že předevčírem zesnul téhož jediný syn *Otakar*, posluchač filosofie, člen Akad. čten. spolku a liter. spolku Slavie. Pohřeb odbývati se bude dnes o 3. hodině odp. z bytu v Josefovské ulici na Malé Straně.

Jan Neruda

Prokop Chocholoušek žil od r. 1854 do r. 1859 u svého bratra v Sędziszowě ve vých. Haliči, kam byl konfinován (viz Lit. I, 418—420 a 434—436); k soubornému vydání Chocholouškovy korespondence nikdy nedošlo; Sebrané listy Fr. Lad. Čelakovského vyšly r. 1865 a 1869, listy Jungmannovy byly porůznu otištěny v Časopise Čes. musea až později;

- 78: *František Vymazal* (1841—1917), moravský rodák, polyglot a překladatel; *Weltpoesie allein...* — sama světová poesie je světovým smířením, citát z F. Rückerta, jehož Neruda použil již v nekrologu Erbenově (viz zde str. 56 a vysv. na str. 329); *Slovanské poesie* — svazek druhý vyšel až r. 1878 a obsáhl poesii polskou a lužicko-srbskou. Třetí svazek, který měl být věnován poesii srbské, již nevyšel; *Matrice moravská* — založena r. 1852. V letech šedesátých její práce ochabla, až teprve v letech sedmdesátých rozvinula bohatou činnost vydavatelskou;
- 79: *Igor* — rozumí se Slovo o polku Igorově, staroruská památka, zachovaná z poč. 16. stol.; *Svjatoslavič I.* (1151—1202) byl novgorodský kníže, který ve válce s Polovci utrpěl po počátečních úspěších porážku; *Dubrovničané* — jihoslovanští básníci renesanční z Dubrovníka z 15. a 16. stol.; *Kochanovský* — Jan Kochanowski (1530—1584), polský básník;
- 80: *Edda* — sbírka staronordických básní epických, původu islandského a norského z dob 800—1000 let n. l.; *Kalevala*, finský národní epos z dob pohanských. Do češtiny přeložil až v l. 1894—1896 Josef Holček; *Kalewipoeg* — estonský národní epos z pohanských dob, podobný finské Kalevale; *z mladých dnů Čelakovského* — rozumí se Čelakovského sbírka Slovanské národní písni, vydaná v Praze 1822, kdy

- bylo Čelakovskému dvacet osm let; *Erbenův překlad Zpěvu o pluku Igorově* vyšel r. 1869 ve sbírce Dvě zpěvů staroruských; *Kostomarov* — Nikolaj Ivanovič K. (1817—1885), ruský historik a publicista;
- 81: *Proteus* — ve starořeckém bájesloví postava mořského starce, schopná změnit se podle potřeby v jakoukoli podobu zvířecí;
- 82: *Matrice lidu* — Dne 16. února 1874 bylo v souvislosti s rostoucím politickým napětím mezi mladočechy a staročechy oznámeno v Pokroku brožurkové vydání Riegrova článku Boucharóni (z 15. ledna 1865), namířeného proti demokratům. Následujícího dne pak Pokrok otiskl tuto inverativu v úvodníku k domnělému 10. výročí jeho vzniku. Neruda reagoval na tento skrytý útok proti mladočeské frakci jednak fejetonem z 22. února o nakladateli této brožurky F. A. Urbánkovi (viz Čes. spol. III, 381—384), jednak ironickým podtitulem článku o Matici české z 25. února. Již 26. února byl za to napaden v Zaslánu jakéhosi E. Z., přispívajícího člena Matice lidu. Byl nazván „duchaplným“ spisovatelem zvadlého Kvítí hřbitovního, oplzlých fejetonů à la Za půl hodiny..., Pařížských obrázků z nevestinců... Přitom prý se tento „český klasik“, známý svým bezpříkladně arogantním způsobem“, otírá o velezasloužilou literární činnost Riegrova atd. Matice lidu se pak prohlašuje za „čistě kšeftovní podnik knihtiskařský“, jemuž „hranatý fejetonista“ (tj. Neruda) vytlouká pro své patróny kapitál „na újmu zasloužilých literátů z protivného tábora“. Z tohoto Zaslána se pak vyvinula další prudká šarvátka mezi Pokrokem a Národními listy v šifrovaných dopisech, zaslánech, v drobných denních zprávách. Polemisovalo se o složení výboru Matice lidu, o účasti Eduarda Grégra jako majitele knihtiskárny, o spolkových stanovách, o autorských honzářích. Neruda se této šarvátky již přímo nezúčastnil, třebaže byl ze strany staročeské i dále napadán („...zapomněl, že sedí ... v křehoučkém skleněném domečku, a počal... házet kamením po míru-milovných lidech, kteří nepatří k známé frakci...“); *oni jsou s to, ponechat veškeré školství... cizáctvu* — pasivní oposicí českých poslanců, vedených staročeskou stranou s Riegram v čele, ponechávali Češi za vlády Auerspergovy správu školství na pospas germanisujícím vídeňským úřadům;
- 83: *Obraz Slovanstva. Od F. Kořínka* — viz vysv. k str. 29; *S. Heller* — Servác Bonifác H. (1845—1922), redaktor NL a spisovatel; *Václav Vlček* (1839—1908), spisovatel, zakladatel a redaktor Osvěty; *J. Kořán* — Josef K. (1838—1912), redaktor Světozoru; *F. Schulz* — Ferdinand Sch. (1835—1905), spisovatel, tehdy spoluredaktor NL; *Rozprava na obranu jazyka slovanského* — od Bohuslava Balbína (1621—1688) vyšla r. 1869 v překladu prof. Emanuela Tonnera (1829—1900); *František Josef Studnička* (1836—1903), profesor matematiky;
- 84: *S. H.* — Servác B. Heller (viz vysv. k str. 83); použil k své knize

cizích pramenů a redakce ji značně zkrátila, proto se nepodepsal plným jménem; *O vrstvách kůry zemské* napsal paleontolog Antonín Frič (1832—1913); *Filip Stanislav Kodym* (1811—1884), lékař a zemědělský spisovatel; *Vilém Gabler* (1821—1897), přítel K. Havlíčka, později ředitel Vyšší dívčí školy v Praze; *Eberhard Jonák* (1820 až 1879), profesor na právnické fakultě; *Král bídák* — od Josefa Jiřího Stankovského (1844—1899); *Malý výbor z užitečných... rostlin* — od Petra Hobzy (nar. 1831), prof. něm. gymnasia v Brně; *Oběti pověry* — Anonymní knížka od Svatopluka Čecha. Sepsal ji na podnět Serváce B. Hellera; *K. Starý* — Karel S. (1831—1898), popularisátor přírodních věd; *Odboj Nizozemska* napsal Josef Jiří Stankovský — viz vysv. k str. 299; *Mazzini* — Giuseppe M. (1809—1872), vůdce revoluční „Mladé Itálie“; *K. Tůma* — viz. vysv. k str. 61; *Oživené hroby*, román od Karla Sabiny (1813—1877), který byl tehdy již vyobcován z české měšťanské společnosti; *Anna Městecká* — román od Bohumila Jandy Cidlinského (1831—1875); rovněž tak *Boček* je od B. Jandy Cidlinského; *Paříž v Americe* — sepsal R. Lefèvre (1773—1822); *Cesta kolem Měsíce* a *Cesta kolem světa* — od franc. spisovatele Jules Verna; o něm viz vysv. k str. 104;

- 85: *Básně Svatopluka Čecha* — vyšly v Praze 1874 nákl. F. A. Urbánka jako 1. sv. Bibliotéky novějších spisů básnických.
- 86: *Geibel* — Emanuel G. (1815—1884), něm. básník a překladatel;
- 88: *Argonauti* — podle staré řecké báje byli to plavci na lodi Argo, kteří se vypravili na cestu za zlatým rounem na Kolchidu; *bude hledět na divokou krásu Kavkazu* — v té době právě (v květnu až v srpnu 1874) Sv. Čech podnikal cestu na Kavkaz;
- 89: *Z nových kněh* — Hálek vydal r. 1857 báseň Alfréd, r. 1858 Večerní písně, Heyduk r. 1859 Básně, Jos. V. Frič r. 1861 Výbor básní, Jan Bohumil Ceyp z Peclínovce (1835—1879) sbírku básní Zvuky večerní r. 1856, G. Pfleger Moravský r. 1857 Dumky;
- 90: *reflexivní Koubek* — Jan Pravoslav K. (1805—1854); jeho sebrané spisy vyšly až po jeho smrti v l. 1857—1859; *Čelakovský sám nedočkal se ani druhého vydání* — vyšlo až v l. 1871—1880 v Kobrově Národní bibliotéce zásluhou Frant. Bílého; *Eliška Krásnohorská* — její kniha *Z máje žití* vyšla po prvé r. 1871, sbírka *Ze Šumavy* vyšla r. 1873; *Ada Christen* — pseudonym Christina Friederikové, provdané Bredenové (1844—1901), přítelkyně Vratislava Kazimíra Šembery a Jana Nerudy, něm. vídeňské spisovatelky;
- 91: *Božena Studničkova* (1849—1934), ředitelka mateřských škol v Praze;
- 92: *za příčinou slavnosti Akademického spolku* — Český akademický spolek slavil r. 1874 dvacetipětileté výročí své existence. Jednotliví autoři otiskli v almanachu tyto příspěvky: *Jamot* — R. E. J. (= Josef Thomayer, 1853—1927) článek *Z túně na rybník*; *Kolář* — Josef K. (1830—1911), čes. slavista, báseň *Nešťastná rodina*; *Krajník* — Miroslav K. (1850—1907) vzpomínkovou povídku *Dědeček*; *Stašek* báseň

Vichrové; *Goll* báseň Hákon; *Vrchlický* básně Slepý hudec, Kořist oceánu a V dobách pokušení; *Nosek* — Jan N.-Zádvorský (1849 až 1921), lékárník z Lomnice n. Pop., básně Nízko jsem, Matce-vlasti a Ó, nechoď ještě spat; *Heyduk* básně Ubohý rechtor, Blatno a cyklus Ritornelů jarních; *Motejl* — Karel M. Lomnický (1855 až 1925), rodák z Lomnice n. Pop., báseň Bílý mráček; *Čermák* — Bohuslav Č. (1840—1899), pozdější univ. knihovník, básně Píseň, Jarní, Stezka a Sousedství; *Kokoška* — August Bedřich K. báseň Píseň (autor otiskl v almanachu Ruch na r. 1873 opět několik básní, ale pod jménem Bedřich K. a pod tímto jménem pak r. 1881 vydal vlastním nákladem v Jičíně Písně z vandru); *Sládek* báseň Nezdara; *Havlasa* — Bohumil H. (1852—1887) arabesku Fata morgána. Je zajímavé, že Neruda ve své zprávě opominul jmenovat báseň Neznámému bohu! od Aloise Jiráska. Stalo se tak asi proto, že záznam o jeho básnickém příspěvku vypadl i s jeho jménem z obsahu na konci almanachu;

- 94: *Slavili... velkolepě Shakespearea* — třístoletého výročí narozenin Shakespearových vzpomněla Umělecká beseda slavnostním představením se živým obrazem 23. dubna 1864 v Novoměstském divadle a 28. dubna v sále Konviktském (viz Div. II, 297—299 a obr. příl. 21, 22, 23 a 24); *jen u nás o tom ani špetu!* — ve fejetonu z 26. července Neruda omluvil svou výtku Umělecké besedy jako neoprávněnou. Telegram poslan byl. (Viz Drob. kl. II, 393); *redakce Poesie světové* — sbírka překladů z cizojazyčných literatur, vycházela v l. 1871—1885 za redakce J. Nerudy a Ferd. Schulze; zprvu se zúčastnil také Jaroslav Goll;
- 95: *Laura-Ninon-Lotta* — Lauru proslavil Petrarka, Ninon de Lenclos byla přítelkyní Molièrovou i Voltairovou a Lottu zvěčnil Goethe ve svém Wertheru; *Staroitalia slavjanská* — Kollárův spis z r. 1853, v němž dokazuje slovanský původ většiny obyvatelstva severoitalského;
- 96: *Scipio* — Sc. Africký (234—183 před n. l.), vyznamenal se v koloniálních bojích afrických. Zvítězil nad Hannibalem r. 202 a dobyl Kartága; *byl... nadšeným ghibellinem* — mocná politická skupina bojující proti guelfům, kteří stranili papeži; *Robert Neapolský* (1265—1343), král neapolský, usiloval o zničení německé nadvlády nad Itálií;
- 97: *Cavour* — Camille conte di C. (1810—1861), sardinský státník, který se velmi zasloužil o italské sjednocení; *Cola di Rienzi* (1313 až 1354) postavil se r. 1347 v čelo povstání a pomocí lidu se zmocnil Říma a přijal titul tribuna lidu;
- 98: *Pustá vřava v českém životě* — vrcholily rozpory mezi staročechy a mladočechy o politickou taktiku, zda obeslat či neobeslat sněm a říšskou radu. Organisačně vedly k tomu, že se 25. prosince 1874 ustavila formálně samostatná strana mladočeská; *Goll* — viz vysv. k str. 49; *Dörfel* — Gustav D. (1854—1902), básník a překla-

datel; překládal také z češtiny do němčiny (na příklad Nerudu a Hálka);

100: *růže as sedmdesátilistá* — narázka na Čelakovského Růži stolistou;

101: *Elegie kunětické* — snad narázka na Kunětické elegie z r. 1858 nevýznamného spisovatele Ferdinanda Volšovského (vl. jm. Ferdinand Košína, zemř. 1877);

104: *Jules Verne* — Neruda článkem o franc. spisovateli Jules Vernovi (zemř. r. 1905) zahájil celý cyklus vernovských fejetonů. Verne vydal svůj první dobrodružný román *Cinq semaines en ballon* (Pět neděl v balóně) z jara roku 1863, tj. v době, kdy Neruda v Paříži právě studoval francouzský život společenský a kulturní. Jako první český překlad z Verna vyšel roku 1870 román *Cesta kolem Měsíce* (přel. Prokop Rudný, tj. prof. Jan Krejčí), a to v Matici lidu, tedy v knižnici, jejíhož založení se Neruda osobně jako člen výboru zúčastnil a již dovedl právě v té době i polemicky hájit (viz str. 82). Ostatně se Verne v Čechách nejen horlivě četl, ale docházel i ohlasu v tvorbě mladých spisovatelů, např. Sv. Čecha, jak přesvědčivě ukázal Václav Flajšhans (v článku *Sv. Čech a Kéraban le tētu* v sborníku *Svatopluku Čechovi* 1946 na str. 422 n., kde zároveň píše, že Čecha s Vernem seznámil Servác Heller). Zdá se však, že Neruda v té době nebyl spokojen s tím, že právě Matice lidu po uveřejnění prvního překladu z Verna (1870) v následujících dvou ročnících nepřinesla žádnou další „verneovku“. Roku 1873 Neruda začal redigovat (s Hálkem) literární týdeník *Lumír* a hned v 5. čísle z 30. ledna (str. 59—60) otiskl v rubrice *Z cizích literatur* tuto nepodepsanou zprávu:

Cesta kolem světa — za osmdesát dní. Román od Jules Vernea. (Dle „Pr.“) — Šest gentlemanů „čisté krve anglické“ sedělo ve středu dne 2. října roku 1872 ve skvělých jizbách londýnského Klubu reformního při whistu. Mezi hrou mluvili jen málo. Několik dní předtím byl prvnímu kasírovi anglické banky zrovna v okamžiku, kdy zapisoval příjem tří šilinků a šest penc, ukraden balík bankovek za 55 000 liber šterlinků; smělá krádež, jíž policie na stopu přijíti nemohla, byla obecenstvu zajímava, i mlčeliví členové Klubu reformního byli jí trochu dotknuti. — „Však on se zloděj někam uschová,“ mínil Sir Ralph, „země jest veliká.“ — „Bývala,“ odtušil Phileas Fogg, muž to, který jakživ nepromluvil slova zbytečného, vtělená matematika, mající místo srdce chronometr v těle. — „Je pravda,“ podotknul Andrew Stuart, „země se zmalila tím, že ji objedem desetkrát rychleji než před sto lety; nyní je potřebí na cestu kolem země tří měsíců...“ — „Osmdesáti dnů...“ opravil ho Phileas Fogg. — „Osmdesát tedy dnů..., počítáme-li překážky, nepohodu na moři, bouře atd.“ — „I to vše již vpočítaje.“ — „Nemožno!“ zvolalo pět gentlemanů unisono. „Vsadím se s každým

jednotlivým o čtyry tisíce liber, že mně to možno!“ — „Přijato... a kdy odjedete?“ — „Nejbližším rychlovlakem, v 10 hodin 35 minut..., je právě 9 hodin..., nejsem-li dne 21. prosince navečer v 10 hodin 35 minut zde v salóně Reformního klubu zase zpět, patří těch 20 000 liber vám. Zde je v obnosu tom směnka na Baring Brothers... Na shledanou, pánové!“ Za půl hodiny byl Phileas Fogg doma: „Za deset minut pocestujem,“ sdělil svému sluhovi, rodilému Francouzovi, jenž těsil se přezdívce Passepartout. — „Cestujem?“ zvolal tento patrně nemile překvapen. — „Kolem světa!“ dodal pán. „Vezměte dvě vlněné košile, tři páry punčoch a cestovní pokrývku pro mne, totéž pro sebe, a dojděte pak pro drožku...“ O 10 hodinách 30 minutách seděli oba v železničním kupé, Passepartout v nejistotě, není-li to pouhý sen, Phileas Fogg přemítaje, co bude stát cesta, na niž sobě byl s sebou vzal 20 000 liber, druhou to polovici svého jmění. Jeli na Paříž, Marsilii, Suez. —

Z Londýna v Suezu má být za 7 dní, odtud do Bombaje za 13, dál do Kalkuty za 3 (drahou), odtud do Hongkongu za 12, z Hongkongu do Jokohamy za 6, dál do San Franciska za 22, odtud do New Yorku za 7 a do Londýna pak za 10 — dohromady 80 dnů, „vpočítaje překážky!“ A ty překážky věru nejsou malicherny! Již u Suezu připne se k nim anglický policejní agent, mající Fogga za zloděje oněch 55 000 liber šterlinků. Hledí, aby je ještě na anglické půdě, to v Indii, zatknout mohl, a telegrafuje na všechny strany. Zatykač dostane se mu do rukou, když už jsou mimo anglickou půdu, avšak on jich neopouští. Mezitím byli musili již přemoci mnoho překážek. Kvůli nedostavené železnici musili velký kus cesty na slonu draze koupeném vykonat. Takto setkali se s průvodem vedoucím mladou vdovu k pagodě pillajské, kde měla být s mrtvolou muže svého upálena. Osvobodili ji lstí, ale ztrátou mnoha hodin. V Kalkutě jsou pro nějakou pračku Passepartoutovu odsouzeni do vězení, sluha na čtrnáct, pán na osm dní. Fogg podá 2000 liber kauce a může na loď. Je nepohoda, bouřky zdržují, vinou sluhovou také se loď další promešká, Fogg draze najme galeottu vlastní a jede dál — s ním nepoznaný policejní agent. Na železné dráze Amerikou mají příhody co nejrozmanitější, také duel uvnitř vagónu, přepadení vlaku tlupou indiánskou, vysvobození odnešeného Passepartouta z rukou těch divochů — zmeškají loď do Liverpoolu vypravenou. Fogg najme zase loď vlastní — na cestě dojde zásoba uhlí, Fogg koupí celou loď a dá topit nářadím, poraženými stěžni atd. Jakmile však vystupují na břeh, zatýká je agent „ve jméně královny“. Za tři hodiny jsou zase na svobodě, bylť pravý zloděj mezi cestou jich již dosižen, Fogg najal vlastní vlak — běda, o den se opozdili!

... Pět známých nám gentlemanů Reformního klubu sešlo se navečer dne 21. prosince k whistu jak obyčejně. „Svůj podíl v sázce, těch 4000 liber, nedal bych za 3999 liber,“ pravil Andrew Stuart,

ukazuje s úsměvem na hodiny, na nichž bylo právě 10 hodin 32 minut. — „A nyní,“ podotknul Sir Ralph po chvilce, „již nastala 35. minuta!“ Ustáli ve hře, nemohli se bez jakéhosi rozechvění zadívat na ubíhající sekundovou rafii. Je 57. sekunda, dvěře salónu se odevrou, Phileas Fogg vchází a pozdravuje chladně: „Dobrý večer, pánové!“ — Přec se nebyl opozdil. Když cestoval kolem světa stále na východ, proti slunci, získal právě tím celého jednoho dne — na to jediné byl zapomněl ctěný Sir Phileas Fogg!

Není to krásný obsah románu? A vypravuje jej Jules Verne, jehož zajímavý, nadmíru poutavý a veskrz původní způsob zná české čtenářstvo z převedeného k nám románu Cesta do Měsíce, vydaného Maticí lidu. Tenkrát jsme doufali, že Matice lidu alespoň několik ještě vydá románů Vernových, tak poučných i zábavných, zejména snad jeho Cestu k středu země, Pět neděl v balónu, Příběh tří Angličanů a tří Rusů na africkém jihu atd.; posud však se touze naší nevyhovělo.

Autorství článku nelze jednoznačně připisovat Nerudovi. Je možné, že ho „přeložil“ („Dle ,Pr.“ = Presse?) některý jeho spolupracovník (třeba R. Nápravník) a že ho Neruda jako redaktor jen upravil a doplnil, zejména závěrečný odstavec. Například sloveso, že „země se zmalila“, je typicky nerudovské. (Viz str. 75, kde ho Neruda použil k slovní ironické hříčce ve spojení se jménem Jakuba Malého.) Překlad románu Cesta kolem světa za osmdesát dní záhy nato v Matici lidu opravdu vyšel. Článek v Lumíru mohl však být i reklamou pro chystaný již překlad této knihy, který pořídil Nerudův mladší kolega z redakce NL JUDr Robert Nápravník (1840—1877). Vernovy romány totiž odpovídaly dobře duchu, v jakém byla před několika lety Matice lidu založena i dále řízena: k reálnému vědeckému poznávání života a světa, k popularisování vědeckých znalostí mezi lidem. Další překlady z Verna vycházely takto: Roku 1873 vyšla Cesta kolem světa za osmdesát dní; r. 1874 román Pět neděl v balóně, zase v překladu Nápravníkově; r. 1875 Dobrodružství tří Rusů a tří Angličanů, v překladu Jana Čeňka, tj. Jana Vincence Diviše, a r. 1876 Země kožešin, kterou přeložil Ignát Herrmann. Některé ukázky z Herrmannova překladu vyšly dokonce v humoristickém časopise Paleček, jehož redaktor Aug. Nevšímal v poznámce vysvětloval, že „vypravování toto není sice humoristické, ale pro velkou zajímavost... neváháme s ním čtenáře Palečka seznámiti“ (Paleček 1876, 313).

V první sérii svých vernovských článků, to je v prvních sedmi kapitolách, se Neruda nedržel časového sledu, jak jednotlivé romány v originále vycházely, ale postupoval podle vlastního uvážení a podle zajímavosti. Počínaje rokem 1876 pak referoval již jen o vernovských novinkách, jak se právě objevovaly na pařížském knihkupeckém trhu.

Vernovu literární produkci sledoval vytrvale a soustavně. Proto mu i jeho vídeňský přítel Vratislav Kazimír Šembera poslal r. 1874 jako vánoční dar celý soubor Vernových románů. (Viz Dopysy II, 68.)

Neruda v době, kdy v NL začal tak soustavně šířit znalost Vernových románů a jejich ideologické náplně, záměrně zařazoval pod čarou také *ukázky* z některých Vernových knih, zejména z těch, jež u nás vyšly nebo měly vyjít. Na příklad 13. listopadu 1874 byly otištěny v Arbesově překladu Krakalky obryně, tj. episoda z románu Dvacet tisíc mil pod mořem. (Neruda o něm referoval v NL 4. a 5. listopadu.) 18. prosince následovala episoda z románu Děti kapitána Granta (*Černí vlci*) a v těchže dnech o něm Neruda psal (17. a 19. prosince). Také roku 1875 NL uveřejnily z Verna 12.—16. února Drama v povětří a 26. a 27. února Myšlenky doktora Oxe. Šlo o překlady cizí (Arbesovy?), ne Nerudovy. Ale je to doklad, s jakou soustavností se Neruda věnoval propagaci Vernových děl.

Se vzrůstem obliby Vernových spisů vzrůstala i knihkupecká poptávka po nich. Překlady dosud vydávala Matice lidu, blízká redakci Národních listů, i knihkupectví Ed. Grégra a Dattla. Mezitím se také staročeská strana snažila vytvořit konkurenční nakladatelské a knihkupecké středisko. Nakladatel Theodor Mourek pod dojmem úspěchů Vernových románů na domácím trhu chtěl získat výhradní autorské právo na jejich překlady. (Této snahy se patrně týká i Nerudova poznámka z 10. září 1876, že Vernovy romány „zůstávají ještě volným plénem pro podnikavost českého nakladatelstva“. Viz str. 234.) Proto se Mourek obrátil dopisem na autora a dostal od něho odpověď z 25. ledna 1876 (viz J. M. Janatka, Neznámý Jules Verne, Praha 1959, str. 149); Sue — Eugène S. (1804—1859), franc. spisovatel, psal dobrodružné, ale ideově plytké romány;

- 104: *Robinson* — viz vysv. k str. 152—155;
- 105: *Les pailles rompues* — zrušená obchodní jednání; *Onze jours de siège* — jedenáct dnů obležení; *bufonérie* — šprýmařský kus;
- 107: přiblížili se k točné také Češi — rakouské výpravě, kterou vedl J. Payer a Weyprecht a v jejíž posádce byli také čeští námořníci, podařilo se r. 1872 proniknout na sever a objevit nový arktický archipel, který nazvali Země Františka Josefa;
- 112: *Země kožichů* — román vyšel česky r. 1874 s titulem Země kožešin;
- 117: *Voyage au centre de la terre* — Cesta do středu země; vyšel česky r. 1882; *Snorri Sturluson* (nar. 1178), islandský básník, který v básni Heimskringla (Kruh světa) líčí dějiny norských králů od jejich praotce boha Freye;
- 119: *učenec Falb* — Rudolf F. (1838—1913), něm. hvězdář a meteorolog. Neruda o něm psal v NL 14. února 1873, tj. v době vzniku prvních Písni kosmických (viz F. Vodička ve vysv. k Básním II, 337—338);

- 124: *Jardin des Plantes* — Botanická zahrada;
- 128: *Vzduchová zásobárna Rouquayrolská* — nádržka na stlačený vzduch podle vynálezců Francouzů Rouquayrola a Denayrouze; *Ruhmkorffova svítilna* — podle Heinricha R. (1803—1877), vynálezce elektrického induktoru, jímž zdokonalil elektrické svítily;
- 129: *povstání krétské* — obyvatelé ostrova Kréty ve Středozemním moři, původem většinou Řekové, se r. 1858 vzbouřili proti nadvládě turecké Porty, která je hospodářsky vykořisťovala;
- 130: *Našim kosmopolitům* — Článek je reakcí na vnitřní ideový vývoj rodící se české sociálně demokratické strany dělnické. Jejím tiskovým orgánem byly z počátku Dělnické listy (založené r. 1872 Jos. Barákem). List vydával samostatný dělnický výbor a jeho spolupracovníky byli Ladislav Zápotocký, Jos. B. Pecka Strahovský aj. Když v červenci 1874 ve vydavatelství Dělnických listů zesílil vliv buržoasních živlů a když proti rostoucímu nacionalismu buržoasní politiky vytyčila rakouská sociální demokracie na neudörfelském sjezdu program internacionálního socialistického hnutí, jež odsunulo národnostní otázku do pozadí, začali čeští sociální demokraté od 1. října 1874 vydávat vlastní „sociálně politický časopis pro pracující lid“ *Budoucnost*. Diskuse o výkladu pojmu kosmopolitismus (světoobčanství) stala se koncem let sedmdesátých po polemikách z konce let padesátých s Jakubem Malým znova aktuální i v kruzích literárních, zejména diskusí mezi časopisy *Osvěta* a *Lumír*; článek, projevující jisté názorové omezení, je spíše dokumentem N. pojetí tzv. „kosmopolitismu“, s jakým vstoupili programově do literatury májovci, a proto byl zařazen do souvislostí literárních;
- 131: *Malý národ mohl by být ještě pohlcen národem velkým* — k témtu úvahám se Neruda v té době často vracel, jak dosvědčuje jeho mladší přítel Lad. Quis v Knize vzpomínek 1902, str. 348 n.; „turnvater“ *Jahn* — Friedrich Ludwig J. (1778—1852), zakladatel něm. tělocviku a tělocvičných spolků (odtud „Turnvater“ = otec tělocviku), jež se staly vzorem českým jednotám sokolským;
- 132: „*Čím menší drahá vlast...*“ — toto dvojverší bylo přičítáno Máchovi. Po prvé bylo ohlášeno v Lumíru 1860, že bude vepsáno na chystané litografované podobizně Máchově od Fr. Šíra, avšak ani na Šírově litografii, ani v Máchově pozůstatosti tyto verše nejsou zachovány (viz Karel Janský, Dílo K. H. Máchy I, 1948, str. 423—424);
- 135: *Pohrobka!* — Hálek zemřel 8. října 1874;
- 136: *Alfred* — první Hálkova kniha vyšla z jara r. 1858; *Večerní písňě* — vyšly s vročením 1859. Neruda o nich psal v Obrazech života již 1. ledna 1859 (viz Lit. I, 48—50); *Amnon a Tamar* — sepsán r. 1864, hrán 23. února 1864, tiskem vydán r. 1874; *V přírodě* — v letech 1872—1874 vyšly celkem tři řady této sbírky;
- 139: *doktor Holub* — MUDr Emil H. (1847—1902), český geolog a národopisec, podnikl od r. 1872 několik průzkumných výprav do

jižní a střední Afriky. V l. 1875—1876 dospěl až k vodopádům král. Viktorie na řece Zambezi. Na těchto a dalších cestách nashromáždil velké množství národopisného a přírodovědeckého materiálu, jejž rozdal museím v Čechách a ve Vídni; *metrická míra* — v Rakousku byla zavedena zákonem z 22. července 1871 s všeobecnou platností od 1. ledna 1878; *Cooper* — James Fenimore C. (1789—1850), populární americký spisovatel. Jeho román Poslední Mohykán přeložil do češtiny Josef Vojáček (1852);

- 140: *Anderson* — patrně Artur A. (1792—1868), angl. rejdař, zakladatel mezikontinentálních paroplavebních spojů; *Livingston* — David L. (1813—1873), angl. cestovatel hlavně po Africe; *výstava africká* — v listopadu 1874 byla ve velké zasedací síni Staroměstské radnice přičiněním Vojty Náprstka pořádána výstava z materiálu zaslitého dr. Holubem do Prahy. Výstava vzbudila všeobecnou pozornost. Podrobně ji popsaly NL 6. listopadu 1874; *plukovník Everest* — George Sir E. (1790—1866), důstojník britské armády, zúčastnil se skutečně měření poledníkových stupňů; *John Murray* (nar. 1841), angl. přírodozpytec; *Eratosthenes* (275—200 př. n. l.), řecký matematik a zeměpisec; *Poseidon* (135—51 př. n. l.), řecký přírodovědec a filosof; *Ptolomej* — Klaudios Ptolemaios (nar. kol. 150 n. l.), řecký matematik a hvězdář;
- 142: *válka krymská* — vypukla r. 1853, když koalice anglo-francouzsko-sardinská „vzala v ochranu“ Turecko proti carskému Rusku; „*for-laper*“ — náčelník;
- 143: *mitrailleusa* — kulomet;
- 144: *Sevastopol* — za krymské války v l. 1854—1855 město proslulo svou hrdinnou obranou proti nepřátelské přesile; *na Suez* — průplav byl dokončen r. 1869;
- 152: *Robinsonády* — Neruda psal tento fejeton jako doplněk řady svých předchozích článků o dobrodružných románech Jules Verne. Knížky s robinsonovskou tematikou vycházely u nás již od konce osmnáctého století. Jejich základem nebyl román angl. spisovatele Daniela Defoea (1661—1731), ale německá předloha od Joachima Heinricha Campeho (1746—1818). Jeho Robinson vyšel po prvé ve špatném překladu již r. 1797 u F. V. Korce, knihtiskaře v Kutné Hoře. Také pražský knihtiskař a nakladatel Václav Matěj Kramérius (1753—1808) vydal ve vlastním překladu Campeho Robinsona. A konečně r. 1831 vyšel (v překladu Frant. Bohumila Tomsy) Robinson Lerchenfeldský aneb Podivní osudové a události Šebestiana Ganthöfra, rozeného Vídenčana, na jehož cestách po vodě a po zemi, kterak do otroctví prodaný a přes moře zavezéný v Brazílii štěstí došel. Kniha vyšla tiskem a nákladem J. Jeřábka v Praze; *Václav Hruška z Čáslavi* — nejde o konkrétní osobu, ale o typického představitele českého občánka v posměšném pojetí vídeňských Němců; *jak ho učí nadávat* — časová narážka na staročeský Pokrok a jeho polemiky s NL

- (viz např. Pokrok 28. 10. 1873 Nár. listům na dorozuměnou: „My
přáli konservativní republice p. Thierse z plného srdce zdaru již
tehdáž, kdy Nár. listy ještě blouznily o Pařížské komuně“);
- 153: „*inslicht*“ — spisovně *Unschlitt*, lůj;
- 154: *Dampier* — William D. (1652—1715), angl. mořeplavec; *Filoktét*
— řecký válečník při dobývání Tróje, kterému Herkules umí-
raje odkázal své otrávené šípy. F. se jedním z oněch šípů zranil,
ale poněvadž rána vydávala nesnesitelný pach, jeho vlastní lidé
ho opustili a zanechali na ostrově Lemnosu. F. tam strávil deset let.
Nakonec ho tam vyhledal Odysseus, protože podle věštby mohlo
být Tróje dobyto jen Herkulovými šípy; *l'Ile mystérieuse* — Tajuplný
ostrov;
- 155: *Lucián* — řec. spisovatel Lukianos (120—190), autor četných dia-
logů, zesměšňoval víru v staré bohy. Hojně překládán také do češtiny,
např. Mikulášem Konáčem z Hodiskova; *Gulliver* — do češtiny
přeložil Karel Pichler (1852); *Münchhausen* — něm. důstojník baron
M. (1720—1797), proslul svou chvástavostí („baron Prášil“); *du
Chaillu* — Paul Belloni du Ch. (1837—1903), amer. cestovatel
franc. původu; *kynokefalové* — lidé s psí hlavou; *za osmdesát dní
objedeš* — narázka na Vernův román Cesta kolem světa za osmde-
sát dní;
- 156: *odkopnou* nejgeniálnějšího hudebníka — týká se Bedřicha Smetany,
který byl z důvodů politických od staročechů prohlašován za
„wagneriána“ a jeho umění označováno za nečeské, ba protičeské.
Mluvčím této protismetanovské kampaně byl od r. 1870 zejména
František Pivoda (1824—1898), kterému se r. 1874 podařilo zbavit
Smetanu kapelnického místa v Prozatímním divadle;
- 157: *Chocholoušek* — Prokop Ch. (1810—1864), jeho velká trojdílná sbírka
Jih vyšla v l. 1862—1863 nákl. I. L. Kobra; jeho Sebrané spisy
počaly vycházet r. 1866 rovněž u Kobra; *Sebrané spisy Karolíny
Světlé... začaly již as dvakrát vycházet* — první pokus o souborné
vydání učinil I. L. Kober r. 1866 vydáním novely Rozcestí, ale
ještě téhož roku jejich vydávání zastavil „pro nedostatek odběratelů“.
(Bylo jich jen asi dvě stě.) Později začaly vycházet rovněž u Kobra
r. 1874, kdy vyšla První Češka, další svazky následovaly až r. 1878
a 1882. Paralelně vycházely též u Ed. Grégra a Dattla v l. 1874—1880
(5 svazků); *nad všechny Němkyně a Švédskyně* — méněny Eugenie
Marlittová (1825—1887) a švédská spisovatelka Emilie Flygaré Carlé-
nová (1807—1892); *Koubek* — viz vysv. k str. 90; *Národní bibli-
téka* vycházela od r. 1866 nákl. I. L. Kobra za redakce zprvu Václava
Bol. Nebeského, později Františka Zákrexse; *Čelakovský* — Spisů
básnických knihy šestery vyšly r. 1847 nákl. Matice české; druhé vy-
dání vyšlo až r. 1871 nákl. I. L. Kobra; *Lumír je laciný* — celoroční
předplatné činilo pro Prahu 6 zl., se zásilkou po poště 7 zl. 4 kr.;
- 158: *úvaha jedna jediná* — Neruda má na mysli svůj referát o Básních

Svatopluka Čecha v NL 20. května 1874 (viz str. 85—88); *Ein Wächteraufschrei von des Morgens Grau'n* — volání hlídace na úsvitu, když světlo se nám blíží; citát z Alfreda Meißnera, jehož Neruda použil jako motta v čele oddílu Hřbitovního kvítí (viz Básně I, 19) a vložil jej také do poznámky k článku Valdemara Jaroše v Obrazech života 11. března 1859 (viz Lit. I, 60); *Alfred Meißner* (1822—1885), něm. básník narozený v Teplicích, autor epické básně Žižka (1846), vyjadřující jeho sympatie k českému národu; po r. 1848 ostře změnil své názory v duchu nacionalistickém;

- 159: *Barbier* — Henri August B. (1805—1882), satirický franc. básník; *Otakar Červinka* — viz vysv. k str. 65;
- 160: *Meißner* — Alfred M. viz vysv. k str. 158; *Vocel* — Jan Erazim V. (1803—1871) původně psal německy a některé ze svých skladeb sám překládal do češtiny. Jeho cyklus Meč a kalich vyšel po prvé 1843 (po druhé r. 1874); *Svatopluk Čech ve svých Adamitech* — epická báseň Adamité po prvé uveřejněna r. 1873 v Nerudově Lumíru; knižně vyšla r. 1874 ve sbírce Básně, nakl. F. A. Urbánka. Viz referát Nerudův na str. 85—88;
- 162: *pěvec Tadeusza a Dziadů* — polský básník Adam Mickiewicz (1798 až 1856); *Grabowski* — Bronisław G. (1841—1900), polský dramatický spisovatel, slavista a šiřitel česko-polské vzájemnosti;
- 163: *Jean Paul* — něm. spisovatel Johann Paul Friedrich Richter (1763 až 1825), vynikající satirik a estetik, v první polovici 19. stol. také u nás velmi čtený a často citovaný; *mezi nejmladší básníky* — Vrchlický se narodil 17. února 1854, bylo mu tedy, když vydal knihu Z hlubin, dvaadvacet let;
- 164: *Jean Paulova panna* — Jean Paul viz vysv. k str. 163; tohoto přirování s pannou („dospělým děvčetem“) Neruda použil již ve fejetonu z 26. července 1868 (viz Čes. spol. II, 419);
- 165: *obrazy přímo ossiánské* — jako v hrdinském eposu tzv. Zpěvach ossianských, jež r. 1760 uveřejnil skotský básník James Macpherson (1736—1790) a vydával je za překlad starobylých básnických zlomků z 2. stol. n. l. Svým citově vzrušeným slohem, bohatým líčením přírodních krás vzbudil tento novodobý podvrh ohlas ve všech literaturách a stal se také vzorem českým padělkům RKZ;
- 167: *Er liebt sie...* — On miluje ji, ona jeho ne, to nazývá se báseň lyrická;
- 168: *V mých haluzích to zašumělo...* — motto vzaté z poslední Sládkovy básně Doslov;
- 169: *památce mé drahé, věrné ženy Emilie* — Emilie Sládková, roz. Nedvídková, zemřela necelý rok po sňatku 19. srpna 1874; *Polšeré noci, mlhavé noci* — je první verš úvodní básně Na oceánu; *setká se tu se synem Ukrajiny* — narážka na báseň Kozák;
- 174: *Le Chancellor* — viz úvodní vysv. k str. 104;

- 180: *Bohuslav Čermák* — viz vysv. k str. 92; *co druhý svazek Urbánkovy Bibliotéky* — referát o Básních Svatopluka Čecha viz str. 85—88;
- 182: *dle ukázek v Lumíru* — Čermák otiskl v Lumíru r. 1874 na pokračování I. zpěv z epické básně Ivan Tumanin; *O výpravě na Černé moře* — vzpomínky atamanova pobočníka na to, jak za jediný den a noc se dostali ze Záporožska na břeh Černého moře a až do Cařihradu, jak tam dobyli sultánova sídla a jak zase nasedli na koně v Bachčiseraji, tj. na Krymu; *Ze skladu Urbánkova* — knihkupce a nakladatele F. A. Urbánka;
- 183: *Josef Wenzig* (1807—1876), českoněmecký spisovatel, překladatel a školský pracovník. Již v mládí vydal něm. překlady z české poesie lidové i umělé. První sešit sbírky, již nyní zahájil, obsahoval Böhmishe Volkslieder; tam byl nastíněn program i sešitů dalších: 2. sešit měl obsahovat Märchen, Sagen und Geschichte nebst Sprichwörtern, 3. sešit poesii 14. stol. od Smila Flašky z Pardubic a výtah z Komenského Labyrintu světa. Pak měly následovat překlady básní Kollárových a Erbenových (4), Čelakovského (5), V. Štulce a Bol. Jablonského (6) a konečně výtah z Labyrintu slávy od Jana Er. Vocela (7). Ve skutečnosti vyšly jen dva další sešity I. svazku, a to sešit 2 Mährische und Slovakische Volkslieder a sešit 3 Dalmatische, Russische und Bulgarische Volkslieder, Prag 1876, dohromady 146 stran;
- 184: *Písně Bérangerovy* — viz vysv. k str. 39; *Miroslav Krajník* — viz. vysv. k str. 49; *Poesie světová* — viz vysv. k str. 61; Neruda ve svém referátu použil obsáhlých citátů z Krajníkovy předmluvy, neboť zřejmě vyjadřovaly jeho vlastní názory. Bérangera před Krajníkem překládal např. Jos. V. Frič (v Obrazech života 1860), Jaroslav Goll (v Lumíru 1866) aj. Pět Gollových překladů Krajník zařadil také do svého výboru. Neruda svůj referát končí tímto úryvkem z Krajníkovy předmluvy:

Šansoná jest národní píšeň francouzská, která co do formy liší se hlavně ode všech jiných svým ozvukem (refrénum). Přední vlastnost refrénu musí být zvučnost; obsah myšlenkový se podřizuje. Refrén musí zrovna zvonit, musí se zalahoditi uchu, a ujme-li se refrén, najde dozajista i píšeň obecné obliby a rozšíření. V refrénu spočívá taková moc, že Béranger, který v některých svých nejpozdnejších šansonách refrén vypustiti se odvážil, z toho se omlouvá, dokládaje, že neměl odvahy refrénu úplně se zříci, zpozorovav, „že bez návratu týchž slov šansoná měla by méně moci nad uchem a myslí posluchačů“. „Což trudu,“ volá, „můj ty bože, stál mne tento refrén! Což nocí jsem strávil, abych dovesloval a přivázal k tomuto nehybnému sloupu svou nebohou loďku, která by byla nejradiji houpala se volně na vlnách, zmítána všemi větry! Však třeba přece uznati: musel-li jsem takto otročiti, nebylo to pro mne bez prospěchu. Právem řekl jsem, že refrén jest bratrem rýmu: jako tento přinutil

mne vyjádřiti myšlenky své stručněji a prohloubiti více výraz jejich." Způsobil-li refrén takových obtíží autorovi samému, kterému snadný způsob francouzského rýmování velice ulehčoval, což teprve zkusi s ním překladatel!

Refrén tento má tím více vlády nad uchem posluchačovým, poněvadž se šansona zpívá a refrén jako základní nálada celou ji prochvívá.

Obsah šansony nedá se vyčerpati. Původně písni společenskou, písni při hodech a pitkách, použita byla záhy k politické i sociální satirě a stala se výrazem veřejného mínění zejména v době, kdy nevycházely ještě noviny. V šansoně soustřeďoval se veškerý výraz citu francouzského.

Láska, nenávist, žal i radost — ať se týkaly poměrů milostných, rodiny neb vlasti, vše to zaznívalo z šansony, která byla počátkem i koncem všeho. Tout finit par des chansons! Šansona byla však po času konsulátu a císařství náramně zkrotla. Byla se stala pouze písni společenskou a pijáckou. Béranger povznesl ji opět z prachu a použil jí k politické satirě, čímž uhodil na strunu, která ve všech srdečích francouzských hned plně se ozvala.

Béranger se o tom v úvodě k svým písni z roku 1833 sám vyslovuje takto:

„Vytýkali mně, že jsem zvrhl přirozenost šansony tím, že jsem uhodil na tón vznešenější nežli Collé, Panard, Désaugiers. Věru neradno by bylo to popírat, neboť zde leží tuším příčina mých úspěchů. Především upozornil bych na to, že šansona, jakož i některé jiné druhy, jest jaksi zvláštní svou celou řečí a že jako tato, i ona na nejrůznější tóny schopna jest uhoditi. Dodávám, že od roku 1789, kdy lid počal sám starati se o zájmy země, jeho city a myšlenky vlastenecké valně se rozšířily; naše dějiny jsou toho důkazem. Šansona, kterou nazvali výrazem citu národního, musela od této doby povznéstí se na výši pocitů radostných neb žalostných, které štěstí a neštěstí v nejčetnější třídě národa vzbuzovalo. Víno a láska nemohly více než poskytnouti pouhý rámc k myšlenkám, které zaměstnávaly lid pobouřený revolucí, a nestačili pouze zklamaní manželé, lakomí advokáti a ‚lodka Charonova‘, aby se ti dostalo té cti, by zpívali tě řemeslníci a vojáci naši v hospodách. Avšak ani na tomto úspěchu nebylo dosti: bylo naopak co nejvíce zapotřebí, aby tento nový výraz pocitů národních získal si přístupu do salónů, by tam dobyl sobě vítězství ve prospěch těchto pocitů. Proto bylo nutno zdokonaliti i sloh i obsah šansony.“

Béranger povznesl píseň pouliční a hospodskou na výši umění, a jestliže mezi písniemi jeho najezdáme také lehké zboží, mělo toto svůj velký význam pro působení šansony. Nesmí se posuzovati u Bérangera — tak sám výslovně za to žádá — jednotlivá píseň, význam písni jeho lze pochopiti jen u jich souhrnu.

Nechme opět odpovídati básníka samého na výtky proto jemu činěné.

„Přiznám se,“ dí on v svrchu dotčeném úvodě, „že chápu výtky mnohými přísnými duchy mi činěné, kteří neradi komu co odpouštějí, ba ani ne knize, která přece není určena k vychovávání dívek. Řeknu pouze, ne-li k obraně, aspoň k omluvě, že tyto (nevázanější) šansony, bláznivé to nápady mého mládí a chvil, kdy jsem zpět v ně poklesal, byly původem velmi prospěšným básním vážným a popěvkům politickým. Bez jich přispění, trvám, nebyly by tyto vnikly ani tak daleko, ani tak hluboko, ba ani ne tak vysoko; nechť si poslední tato poznámka i pohorší všeliké ctnosti salónní.“

Jak velký vliv politické jeho písni měly, zpředu bylo podotknuto. Sám Goethe (ku kterému ve svém životopise Béranger sám též se odvolává), jak známo nepřítel písni politické, vyjádřil se, „že takové politické básni, jako Béranger je robí, si dá líbiti. Není prý u něho nic planého, jen tak maně ve vzduchu polapeného, nýbrž vše má svůj plný, významný obsah. Jeho láskyplný obdiv Napoleona a jeho vzpomínky na staré činy válečné, kterých byl pamětníkem, a to v době, kdy Francouzům hluboce pokořeným byla vzpomínka ta útěchou; jeho nenávist naproti kněžourům a zatemnělosti, o kterou se jezovité zase přičiňovali: toť prý jsou samé věci, jimž nikdo úplného souhlasu odepříti nemůže.“

Bérangerovi se zhusta vytýkalo, že Napoleona I., tohoto „největšího básníka nové doby, ba všech věků“, jakž jej Béranger zove, příliš oslavoval a tím půdu třetímu císařství připravoval. Béranger ovšem mnoho přispěl k zbožňování Napoleona u lidu, který v něm viděl zosobněnou vítězící Rovnost, avšak nikdy dle vlastního vyznání nebyl obdivem svým tak zaslepen, aby nepozoroval rostoucí despotismus císařství.

Béranger vyjadřoval vždy jen city svého lidu — le peuple c'est ma muse —, a proto byla v dobách úpadku národa vzpomínka na slavné činy Napoleonovy oživující mízou schnoucího stromu. Béranger miloval svou vlast nad vše a o její spásu a znovuzrození po těžkých útrapách zasazoval se co nejvřeleji. „Láska k vlasti má být přední naší ctností,“ volá, „a odporučuju ji především našim spisovatelům, kteří lépe než kdo jiný o této ctnosti umějí kázati. Mám snad připomínati, že mé staré vlastenectví mi nikdy nepřekáželo si přáti, by práva lidská byla šetřena a mír poctivě byl zachován, který daleko lépe než veškeré dobývání nám zabezpečuje pokrok zásad naší revoluce? Říkal jsem často v roce 1830: Dáme-li křížem bodáky, nemohou více proklouznouti myšlenky!“ „Běda národu, zhasíná-li láska, která vlasti náleží a její největší jest sílou!“

Béranger nelekál se bojovati proti všem nepřátelům svého národa, a tak byl úhlavním nepřítelem jezovitů a popů, kteří s návratem

Bourbonů zase do Francie se třeli. Jako skoro všude chytali nepřátelé jeho lid na vějičku, že jest neznaboh, a hleděli tím zlomiti sílu jeho vlivu. „Některé z mých písní byly kárány z neznabožství,“ volá Béranger, „ubožátku, a sice královskými prokurátory a státními zástupci, kteří jsou tuze pobožní — v sezení. Nelze mi v té věci nic než opakovati, co jsem už stokrát řekl. Pakli, jako za našich dnů, se náboženství propůjčí za nástroj politice, vydává se v nebezpečí, že jeho svatost se neuzná. Nejsnášenlivější se stanou pak nesnášenlivými; věřící, kteří věří něco jiného, než toto náboženství učí, ženou pak někdy, násilím opět splácejíce, na ně útokem až do jeho svatyně. Já, patře mezi tyto věřící, nikdy jsem tak daleko nepokročil: spokojil jsem se pouze činiti směšnou livrej katolicismu. Jest to snad bezbožností?“

Bérangerovo náboženství byla čistá humanita, to, co Francouzové zovou „bon sens“, — my bychom řekli: dobré srdce a šlechetnost v nejširším slova smyslu.

Připomenouti dlužno nakonec, že Béranger vymanil franštinu z akademické šněrovačky a neohebného kothurnu, na kterémž francouzští klasikové před ním kráčeli. Povaha šansony nesla to sama sebou, že Béranger musel sáhnouti po mluvě lidu, kterou však povznesl a zušlechtil. „Ten jazyk, ten jazyk,“ praví sám, „jest duší národů a v něm napsány jsou osudy jejich!“

- 185: Siegfried Kapper — viz. vysv. k str. 22;
- 186: Přímořské pohádky původně vyšly r. 1865—66 v Květech, samostatně r. 1873 jako Pohádky přímořské; České listy vyšly r. 1846; Böhmische Melodien vyšly r. 1844 v Lipsku pod společným názvem Slavische Melodien; Fürst Lazar vyšel r. 1853 v Lipsku (původně pod názvem Lazar, der Serbentzar r. 1851 ve Vídni);
- 189: Gustav Pfleger Moravský zemřel 20. září 1875 ve věku 42 let (nar. 1833) na plicní chorobu. Byl Nerudovým spolužákem v kvintě malostranského gymnasia a pak na Akademickém gymnasiu;
- 190: Geibel — Emanuel G., viz vysv. k str. 86;
- 191: věcná satira — Neruda patrně narází na svůj pamflet U nás (viz Lit. I, 19—45);
- 193: Thet Oera Linda Bok — Neruda se o tomto domněle starofríském rukopise Kroniky rodu Lindů zmínil v NL z 1. října 1875 ve IV. kap. fejetonu Helgoland. Pořídil si také citovanou knihu Historische Skizzen, jež tehdy vyšla v něm. překladu v provinčním městě blízko pobřeží ve Východním Frísku (Ost-Friesland) a o níž se tehdy psalo v cizích novinách. (Kniha je dosud ve zbytcích Nerudovy knihovny v lit. archivu Národního muzea pod čís. 2130.) Otázka pravosti této fríské památky Nerudu zaujala proto, že v ní viděl mnoho analogií s problémem pravosti či podvrženosti RKZ; Janssen — patrně Johannes J. (1839—1891), reakční katol. něm. historik; Verwijs — E. V. (1830—1888), holandský filolog; děva súdna

- narážka na postavu kněžny Libuše z básně Libušin súd v RZ;
- 194: *grevetmann* — představený; *Ostflyland* — vých. Frísko;
- 195: *Pester Lloyd* — maďarský deník něm. psaný, zal. r. 1854, vycházel v Pešti; *Kadmos* — původem Féničan, stal se podle řecké mythologie zakladatelem hradu Théb a thébských rodů;
- 197: *Jules Verne* — viz vysv. k str. 104; *Dnešní číslo našeho časopisu přináší zprávu* — zpráva byla nadepsána Slavný romanopisec francouzský Jules Verne — Slovan; z francouzského maršálka *Pélissiera* — Jean Jacques P. du Malakov (1794—1864), velitel franc. armády u Sevastopolu, později guvernér v Alžírsku (viz. Lit. I, 359—360);
- 198: *ve vojstě Severní Ameriky proti jižním odštěpencům* — r. 1861, když byl zvolen presidentem Spojených států severoamerických rozhodný odpůrce otrokářství Abraham Lincoln, vypukla válka severních států s jižními; jejím výsledkem bylo po porážce jižních států zrušení otrokářství;
- 201: *Děti kapitána Granta* — viz. str. 144—151; *Dvacet tisíc mil pod mořem* — viz str. 123—129;
- 203: *O libretu Webrova Čarostřelce* — Carl Maria von Weber (1786 až 1826), něm. skladatel, byl v l. 1813—1816 kapelníkem Stavovského divadla v Praze. Jeho Čarostřelec (Freischütz) po prvé provozován v Berlíně 1821. V Praze hrán r. 1823 za osobního řízení skladatelova; *Faust* — Faust a Markéta, opera franc. skladatele Charles Françoise Gounoda (1818—1893); *Trovatore* — opera Troubadour od ital. skladatele Giuseppe Verdiho (1813—1901); *Gräße* — Theodor G. (1814—1885), něm. bibliograf a literární historik; *Friedrich Kind* (1768—1843), něm. spisovatel; *Schöpfungsgeschichte des Freischützen* — Jak jsem tvoril Čarostřelce; *August Apel* (1771—1816), něm. spisovatel, psal povídky a články o hudbě; *kvartant* — kniha kvartového formátu; *Gespensterbuch* — Strašidelná kniha; *Laun* — Friedrich Laun, pseudonym něm. spisovatele Friedricha Augusta Schulze (1770—1849), autora četných dobrodružných románů; *Monatliche Unterredungen aus dem Reiche der Geister* — Měsíční rozhovory z říše duchů;
- 205: *Wagner* — Richard W. (1813—1883), něm. hudební skladatel. Jeho podobiznu od J. Nerudy v Humoristických listech 24. února 1883 viz Pod. II, 146—148;
- 206: *Blažková* — Věoslava Ress-Blažková (1841—1873), primadona české opery, dcera učitele pražské varhanické školy Františka Blažka; *Vecko* — Čeněk V. (1834—1874), hrdinný tenor Stavovského divadla, původně učitel v Mladé Boleslavi; *Strakatý* — Karel S. (1804 až 1868), basista; na jevišti vystoupil po prvé ve Webrově Čarostřelci (22. dubna 1826); *Barcal* — Antonín B. (zemř. asi r. 1910), tenorista; *Poldk* — Jindřich P. (nar. 1834), lyrický tenor; *Paleček* — Josef P. (1842—1913), basista; vystoupil při premiéře Prodané nevěsty

- (1866), ale pak odešel do ciziny; *Hynek* — František H. (1842 až 1905), basista;
- 207: *Je tomu tak asi dvě léta* — Zeyer uveřejnil v Lumíru r. 1873 první svou povídku Duhový pták a r. 1874 tři další povídky: Jeho svět a její, Miss Olympia a Z papíru na kornouty, a r. 1875 Ondřej Černyšev, který pak koncem roku vyšel i knižně;
- 208: *vězněného ubožce Ivana VI.* — původem princ brunšvický, byl r. 1741 Alžbětou, dcerou Petra Velikého, jat a vězněn, Alžběta pak prohlášena za carevnu;
- 209: *Orlov* — Grigorij Grigorjevič O. (1731—1783), rus. generál, zprvu rádce Kateřiny II., později stižený její nepřízní; *doba Cagliostru, Swedenborgu* — Alessandro Cagliostro (1743—1795), ital. dobrodruh, v Evropě vystupoval jako zázračný lékař, v Anglii pomáhal rozvoji zednářství; Emanuel Swedenborg (1688—1772), švédský přírodozpytec a filosof; v pozdějších letech se přiklonil k mysticismu a založil náboženskou sektu Nový Jeruzalém; *Lamberti* — postava exotického kouzelníka, kterému se podaří v 6. kapitole Zeyerova románu nadpřirozenými čáry udusit lásku carevny Kateřiny II. k Ondřeji Černyševu a vrátit ji k jejím státním povinnostem;
- 212: *Nechť politické bouře burácejí* — narážka jednak na jihoslovanské povstání v Bosně a Hercegovině proti tureckému panství, jednak na trvající boje mezi mladočechy a staročechy o obeslání říšského sněmu, o správu Prozatímního divadla apod.; *Willenlos thut Dichters Mund...* — Bezděčně z básníkových úst radost i bolest do písni se line;
- 213: *má silně politickou a časovou stránku svou* — Neruda již v neděli 6. února pod čarou vzpomněl Heydukovy knihy *Cymbál* a *husle* v souvislosti s tehdejším maďarským terorem proti Slovákům a vyslovil obavu: „Možno že brzy uslyšíme, že maďarská svoboda, která netrpí slovenských škol a matic, také Cymbálu a huslím zapoví vstup na půdu uherskou“; *Hned prvním akordem* — sbírka je uvedena dedikací „Bratřím Slovákům“ a básní „Nedivte se!“;
- 216: *kdo ti do koupelky penízek dal nový?* — k tomu Heyduk ve vysvětlivkách dodává: Do první koupele házejí kmotři a hosté dítku peníze, aby bylo bohaté;
- 217: *Zschokke* — Johann Heinrich Daniel Z. (1771—1848), něm. básník, také u českých čtenářů oblíbený; *neštěstí cizího lidu nadchnulo Byrona* — angl. básník George Gordon B. (1788—1824) v básni Childe Haroldova pouť opěval také slávu a velikost Řeků, sám se účastnil povstání proti Turkům a přitom zahynul; *Parom* — (dial.) Perun, nejvyšší bůh slovanské pohanské mythologie;
- 218: *přiliš doširoka* — kniha *Cymbál* a *husle* má 369 stránek jen básnického textu, kromě vysvětlivek a slovníčku; *na osm skupin* — jsou to: I. Rozhledy, II. Elegie tatranské, III. Vzkazy, IV. Hovory, V. Drobné zvěsti, VI. Různé listy, VII. Popěvky a VIII. Žert a pravda;

- 219: ohlasů slovenských v *Lumíru* — v Lumíru r. 1873 na str. 489 otiskl Heyduk básně Betárská šlechta, Vyfintěný a Ruch s poznámkou, že jde o obrázky z chystané knihy Cymbál a husle; *Groth* — Klaus G. (1819—1899), dolnoněmecký básník; *Reuter* — Fritz R. (1810 až 1874), vl. jm. Heinrich Ludwig Christian Friedrich, oblíbený něm. lidový básník;
- 220: *Meißner* — Alfred M. viz vysv. k str. 158; *Geibel* — Emanuel G. viz vysv. k str. 86;
- 222: *Meißner* — Alfred M. viz. vysv. k str. 158;
- 223: *Figaro* — franc. satirický časopis, zal. r. 1854, stal se od r. 1866 politickým a literárním deníkem; *Jules Sandeau* (1811—1883); *Rose et Blanche* — Růžena a Blanka; *Revue des deux mondes* — časopis věnovaný literatuře, politice a vědě, zal. r. 1829; *La tour de Percemont* — Věž percemontská; *Román Indiana* vyšel r. 1832;
- 224: *Girardinova* — Delphine G. (1804—1855), franc. básnířka; *Les lettres d'un voyageur* — Listy pocestného; *Elle et lui* — Ona a on; *Michal Bourges* — M. de B. (1797—1853), franc. právník a politik; *Le compagnon du tour de France* — Vandrovní tovaryš; *Lamennais* — Félicité de L. (1782—1854), franc. filosof; *Pierre Leroux* (1797—1871), franc. publicista a myslitel; *Les sept cordes de lyre* — Sedm strun na lyře; *Louis Blanc* (1811—1882), franc. publicista; *Ledru-Rollin* — Alexandre Auguste L.-R. (1807 až 1874), franc. radikální politik, r. 1848 člen provisorní vlády; *Jules Favre* (1806—1880), franc. právník a politik; *Etienne* — E. de Senancour (1770—1846), franc. spisovatel, k jeho románu Obermann napsala Sandová předmluvu;
- 225: *Consuelo* — román z r. 1842;
- 226: O lyrice Vrchlického pronesli jsme se svého času — viz str. 163;
- 227: „rapilli“ — sopečný popel smíšený s kamením;
- 228: s básněmi ve *Květech* — v I. roč. týdeníku Květy 22. a 29. listopadu 1866; „Václav“ — báseň je dedikována „Milému příteli svému Janu Nerudovi, spolubojovníku v českých Thermopylách“; v *Osvětě různá... poemata* — byly to r. 1872 Jeremia a Královrah, 1873 Synové smutku, 1874 Na stráni, Bystřice a Na Něvě a r. 1875 Král Juan; *kde Stašek co praktický právník žije* — v letech 1876—1877 byl Stašek v Roudnici advokátním koncipientem; *o rychlé pokračování* — II. svazek Básní vyšel až r. 1880 tiskem A. Mareše v Roudnici, v komisi knihkupectví dr. Grégra a Dattla;
- 232: *Karolína Světlá* — viz str. 41—43 a vysv. k str. 157; *Sandová* — viz str. 222—225;
- 233: *Bohumil Havlasa* — (1852—1878), spisovatel a publicista, zemřel v rusko-turecké válce v Alexandropoli na Kavkazu jako ruský poddůstojník; *modlitba Hálkova* — počátek 30. básně první řady sbírky Vítězslava Hálka V přírodě;
- 234: *Cyranova cesta do Měsíce* — Německy psaný deník Pester Loyd přinesl

- ve dnech 2., 5. a 7. září 1876 obsáhlý článek Jules Verne vor zweihundert Jahren (Jules Verne před dvěma sty lety), věnovaný osobnosti franc. spisovatele Cyrana de Bergerac (1619—1655) a zejména jeho fantastické skladbě *L'autre monde*, kde líčil neuskutečněnou cestu do jiného světa, k Slunci a na Měsíc. Pražské aktuality nabyl článek tím, že se v Novém českém divadle od 20. srpna 1876 hrála velká výpravná hra se zpěvy a tanci Ku Měsíci (od W. J.), zpracovaná podle Vernova románu *Cesta ku Měsíci* (Neruda o hře psal ve fejetonu *Služky dramatu* a nová hra Ku Měsíci v NL 22. srpna 1876). Hra dosáhla úspěchu a pomohla zlepšit finanční situaci mladočeského družstva; za nebožkou Žitnou branou — s bouráním pražských hradeb a bran bylo započato roku 1874 (viz Česká spol. III, 397—399); *Springfield a fysik Green* — postavy z románu Vernova;
- 235: *Breughel* — Pierre B. (1565—1637), belgický malíř, maloval také fantastická zjevení;
- 237: *spalování mrtvol* — otázce tohoto tehdy v Rakousku neobvyklého pohřbívání věnoval Neruda humoristický fejton 25. března 1874 Stran toho spalování mrtvol (viz Drob. kl. II, 368—370);
- 239: *Ada Christenova* — viz vysv. k str. 90; Neruda touto anonymní poznámkou komentoval rovněž anonymní překlad Jakuba Arbesa Christenové povídky Pozdě. (O Nerudově autorství této poznámky viz článek Karla Poláka v Slovesné vědě IV, 1951, 61);
- 240: *Prokop Chocholoušek* — viz vysv. k str. 157; *Není teď poesie časovější* — v létě r. 1876 Srbsko vypovědělo s Černou Horou Turecku válku, ale již 16. září 1876 bylo poraženo a Turci obsadili část srbského území. Tyto události rozjítřily veřejné mínění celé Evropy, zvláště slovenských národů; *Hálkův Goar* vyšel po prvé r. 1864, po druhé r. 1875 a *Černý prapor* r. 1867 a 1874;
- 241: *je literatura česká „panenskou“* — narázka na výtky literárních zpátečníků na konci padesátých let poesii mladých básníků, že jejich literatura je příliš průbojná a málo „panenská“ (viz Lit. I, 56 a Básně I, 65); *sans phrase* — bez fráze; *Herloš* — Karel H., vl. jm. Herloszsohn (1812—1849), německočeský spisovatel, pražský rodák, psal romány s náměty z českých dějin. U českých čtenářů byl více oblíben než u německých; *Politické úřady zacházely s ním co s proletařem politickým* — r. 1859 bylo Chocholouškovi sice dovoleno odebrat se ze své internace v Haliči do vlasti, ale jen do svého rodiště Sedlce u Tábora, kde pobýval až do r. 1861, kdy teprve se směl vrátit do Prahy;
- 242: *když psal první povídky své jižní* — např. povídku *Černohorci uveřejnil* r. 1843 (v Květech), pověst ze srbských bojů Drak Notjaiský r. 1846, scény z Bosny Hajduci r. 1847 (původně v Květech) apod.; *Neven* — Zabavni i poučni list, vycházel od r. 1852 v Záhřebě;
- 244: *Carův kurýr* — franc. titul zní Michal Strogoff a vyšel r. 1876; o Jules Vernovi viz vysv. k str. 104; *Ostrov čarouný* — francouzsky

- se jmenuje l'Ile mystérieuse (1875); o něm pod titulem Tajuplný ostrov viz str. 197—202;
- 245: *Monroeova náuka* — James Monroe (1785—1831), pátý president Spojených států severoamerických, tvůrce doktriny z 2. prosince 1823 o isolaci Ameriky od evropských politických událostí; *Ivan Ogarev* — jméno hrdiny románu mohlo připomínat Nikolaje Platonoviče O. (1813—1877), který pocházel z bohaté šlechtické rodiny, ale připojil se k revolučně demokratickému hnutí Gercenovu a navždy opustil Rusko;
- 250: Antonín Marek (1785—1877) byl v neděli 18. února pohřben na Vyšehradě; *The sleeping and the dead* — Shakespearův Macbeth, 2. jedn. 2. výstup. Překlad je pravděpodobně Nerudův; Josef Jiří Kolár (r. 1868) překládal „Jsouť spáč a mrtvec pouhé obrazy“ a Josef V. Sládek (r. 1898) „Spící a mrtví jen jako obrazy“; *Když Napoleon I. skonal* — zemřel r. 1821 na ostrově sv. Heleny; *po smrti Napoleona III.* — zemřel r. 1873; *Tyrtaeus* — řecký vlastenecký básník ze 7. stol. př. n. l.; Kollár (1793—1852); Čelakovský (1799—1852); Václav Kliment Klicpera (1792—1859); Pavel Josef Šafařík (1795—1861); František Palacký (1798—1876); Karel Hynek Mácha (1810—1836); „nová generace literární“ — míňen tzv. kruh Májový, seskupený kolem almanachu Máj z r. 1858;
- 251: přišel k matičce Praze — Marek opustil Libuň 1. října 1876;
- 252: před dvěma lety... spis zvláště vyšlý — míňena knížka učitele Františka Zelenky O působení Antonína Marka, děkana v Libuni... (1875); při posledních roztržkách v národě — narázka na ostrý politický spor mezi přívrženci staročechů a mladočechů a právě se tvořící strany klerikální, seskupené kolem deníku Čech;

Mezi nekrolog Ant. Marka a článek o A. V. Šemberovi chronologicky zapadá nepodepsaný nekrolog JUDr. Roberta Nápravníka, otištěný v NL 2. března 1877. Nápravník byl osobním přítelem Nerudovým, jenž ho podněcoval k překládání. (O Nerudových vztazích k Nápravníkově rodině viz A. Pražák v dopisech, 1950, str. 173—182). Přítelem Nápravníkovým byl také S. B. Heller z doby jeho pobytu ve Vlašimi. Je těžko rozhodnout, kdo z nich je autorem nekrologu. Protože Nerudovo autorství je pravděpodobné, ne však bezpečně doložené, otiskujeme článek na tomto místě.

JUDr Robert Nápravník,
spisovatel český, advokát vlašimský,
zemřel dne 28. února o 5. hodině odpol. v 37. roce svého věku

Již zase zazněl umíráček. Pozdě v noci na včerejšek došla nás telegrafická zvěst o úmrtí našeho přítele, příliš pozdě, než abychom byli smutnou zprávu mohli vřadit ještě do svého listu. Konáme svou povinnost tedy dnes, se srdcem těžkým.

Robertem Nápravníkem vypadl opět jeden z článků toho řetězu, který se byl v ročích šedesátých pevně sestavil na obranu politických i národních práv českého lidu, a věru že Nápravníkem vymknul se jeden z článků nejpevnějších. Kdekoli se jednalo o práci tuhou, namáhavou, Nápravník se osvědčil co pracovník nejotuženější. Kdekoli se jednalo o záležitost důležitou, spojenou i s nebezpečím osobním, Nápravník vstoupil na místo ohrožené a zasadil v ně veškeru bytost svou. Kdekoli bylo třeba celého muže, v Nápravníkovi vždy jsme našli muže toho. A přitom nebylo osobní ctižádosti v něm, jeho ctižádostí byl vždy a vždy jen prospěch národa.

Od samého počátku Národních listů sdílel se v redakci jich a setrval v ní přes všechny změny a časové svízele na čtrnáct let. Byl také zodpovědným redaktorem v nebezpečných letech 1866—1867, a rozumí se samo sebou, že také on nebyl ušetřen ran, které tenkráte politického redaktora stíhaly jako krupobití. Musil se podrobit procesům pro přestupky, přečiny i zločiny, celá řada trestních let přisouzena též jemu, jen náhlé politické změně a z ní vyšlé amnestii děkoval, že neupadl do žalářů, v nichž by jeho život byl zhasnul as již tenkráte.

Robert Nápravník, syn kupcův, narodil se v Humpolci. Studie své konal hlavně v Praze, kdež 30. července roku 1867 povýšen na stupeň doktorský. Již co studující byl všeestranně činný, uvádíme jen, že po dvakráte, roku 1858 a roku 1861, zvolen předsedou Akademického čtenářského spolku. Jeho činnost byla vždy výdatna a nesla se ve směrech nejrozmanitějších. Ač se stále oddával co nejpilnějšímu studiu pro povolání své životní, pro právnictví, byla vedle toho spolková, žurnalistická i spisovatelská činnost jeho vždy velice obsáhlá. Zvláště jeho překlady z franctiny a italštiny byly hledány, vynikaly svědomitou věrností, věcným porozuměním i přesností jazykovou. Uvádíme z větších toho oboru prací Hugovy romány *Muž*, který se směje a *Námořní dělníci*, Laboulayův román *Princ pudlík* a Vernovy oblíbené spisy *Cesta kolem Měsíce*, *Cesta kolem světa za osmdesáte dní* a *Pět neděl v balóně*. Poslednější tři spisy vydala Matica lidu a byly na titulu znamenány pseudonymem „J. Drn.“ Téhož pseudonymu nebo pouhého „R. N.“ užíval také při svých převodech divadelních, jichž je dlouhá řada. Uvádíme jen kusy: Mnogo přátel naše škoda, Benoiton, Gavaut, Minard a sp., Pavel Forestier, Černí dáblové, Kabát, kalhoty a vesta, Decourcellův Souboj v Krči atd. Také libreto jedno, a sice dle textu italského, upravil pro české jeviště, Ricciho to opery *Duo son tre*, kterážto opera však pro nahodilé příčiny nebyla pak provozována. Ve Sbírce zákonů, jejíž vydání podniknul dr. Edv. Grégr, sdílel se sestavováním důležitých rejstříků.

Nápravník zhasnul nyní tiše, po dlouhotrvající prsní chorobě, jsa teprv třicet sedm roků stár. Zhasnul na samém počátku praktického svého působení, usadiv se teprv před dvěma roky co advokát ve Vlašimi.

Byl tedy z těch, jimž život úplně vyzrálého ovoce poskytuje jen málo. As před osmi lety vstoupil v sňatek se slečnou Marií, dcerou vysoce ctěného chrudimského měšťana a dřívějšího měšťanosty pana Pešky. Šťastné manželství jeho, láskyplná, vzorná péče jeho vzdělané a jemnocitné choti prodlužovaly mu dny jeho života. Přece i v manželství tom měl osud pro něho zase rány těžké. První synek záhy zemřel, a nyní, teprv před třemi měsíci, zemřel mu také synek druhý. Zbyla jen dcerka Odolena.

Podotýkáme ještě, že slečna Libická, nyní samostatná divadelní ředitelka, dříve vynikající síla pražského našeho divadla, je sestrou zesnulého.

Pohřeb Nápravníkův odvádějí se zejména v sobotu ve Vlašimi, o druhé hodině odpolední.

Právnictví naše ztrácí v Nápravníkovi sílu neobyčejné bystrosti a logiky tak přesné a soudné, že se jí vůbec obdivováno. Přátelé jeho ztrácíme duši věrnou. Národ ztrácí pracovníka a bojovníka neudolného.

Dopracoval — dobojoval — dotrpěl!

Hugovy romány — český překlad románu Muž, který se směje vysel r. 1870 a překlad Námořních dělníků r. 1868; *Edouard René Lefébre de Laboulaye* (1811—1883), franc. právník a spisovatel; o překladech Vernových románů viz. vysv. k str. 104; *Mnoho přátele naše škoda a Černí dáblové* — od franc. dramatika Victorina Sardoua (1831—1901); *Gavaut, Minard a sp.* — komedie od franc. spisovatele Edmonda Gondineta (1828—1888); *Pavel Forestier* — od franc. spisovatele Emila Augiera (1829—1889); *Kabát, kalhoty a vesta* — od franc. spisovatele Charles Victor Voirinu řečeného Varin (1796 až 1869); *Souboj v Krči* — od franc. spisovatele Adriena Decourcella (1821—1892); *Ricci* — Luigi R. (1805—1860), ital. hudební skladatel, který zemřel v Praze; *Libická* — Arnoštka L. (1837—1893);

- 253: *Alois Vojtěch Šembera* — 21. března 1877 se dožíval profesor vídeňské university A. V. Šembera (1807—1882) sedmdesáti let. Neruda měl vřelý vztah k celé Šemberově rodině, zejména k Vratislavu Kazimíru Š. (Viz doslov k Dopisům II);
- 254: „*fuga, do níž hlas svůj kladl národ tepru po národu*“ — J. W. Goethe, *Maximen und Reflexionen*; *Jakub Všetečka* (1850—1931), pozdější středoškolský profesor, filosof positivista. Zemřel v Jičíně;
- 255: *Penn* — William P. (1644—1718), angl. náboženský sektář (kvaker), byl nucen opustit Británnii a dočasně se usadil v Sev. Americe, kde se snažil působit pro zlepšení stavu Indiánů a černochů;
- 256: *Almanach na oslavu A. V. Šembery* — Nerudovo autorství potvrzuje dopis Vratislavu Kazimíru Š. (po 5. dubnu 1877, viz Dopisy II, 176); *Jakub Všetečka* — viz vysv. k str. 254; *Emanuel Miřiovský*

- (1846—1911), básník z okruhu Lumíra, působil jako středoškolský profesor i na Moravě; *Edvard Parma* (1853—1921), později advokát ve Frenštátě; *Tomáš Hořava* (nar. 1853), pozdější středoškolský profesor; *Jan Urban Jarník* (1848—1923), pozdější profesor romanistiky na Karlově universitě; *Th. Vlastimil Masaryk* (1850—1937);
- 258: *Román z českých dějin* — Proti vzrůstající činnosti klerikální strany, organizované na konci šedesátých let, rozvíjelo zejména radikální křídlo mladočeské skupiny prudký boj. V publikacích Matice lidu se vyzdvihoval význam historických osobností, jako byl Žižka a Jiří Poděbradský; r. 1868 byl uspořádán manifestační zájezd do Kostnice, v letech sedmdesátých pak zvláště rolník Alfons Šťastný z Paďova vydává řadu proticírkevních a protipapežských brožur. Také něm. román W. Annaschje o Jiřím Poděbradském zapadal do širších souvislostí protiklerikálního tažení; neboť také Prusko po vítězství nad Francií (1871) se dostalo do prudkého konfliktu s papežem Piem IX., katolické církvi odňat dozor nad národním školstvím, církevní rády ze země vypovězeny, biskupská výkonná moc omezena, až konečně r. 1875 katoličtí kněží donuceni ku slibu, že se podrobí říšským proticírkevním zákonům.
- W. Annaschj (1802—1866), nezjištěný anonym autora, který pocházel z hornofalckého kmene; román čítá přes 1400 stran a v čele nese heslo: *Veritas vincit* (Pravda vítězí); *Náš český historický román spí* — na počátku roku 1877 hlavní umělečtí tvůrci historického románu Václav Beneš Třebízský (1849—1884) a Alois Jirásek (1851—1930) stáli teprve na začátku své literární činnosti, kdežto ze starších spisovatelů tohoto žánru na příklad Jan Bohumil Janda Cidlinský (1831—1875) byl již mrtev a literární hodnota románů Josefa Svátka (1835—1897) byla nízká; *Herloš* — viz vysv. k str. 241; Alessandro Manzoni (1785—1873), ital. romanopisec, vylíčil ve svém románu *I promessi sposi* (1827) politické a veřejné události italské z počátku 17.stol. Do češtiny ho přeložil Prokop Ondrák (*Zasnoubenci*, 1842 až 1844);
- 260: *Nikde po Čechách ani nejmenší pomník Poděbradův* — na postavení Poděbradova pomníku pomysleli např. již r. 1870 v Poděbradech, jak svědčí časté zprávy v novinách o pořádání peněžních sbírek a zábav ve prospěch zamýšleného pomníku. Teprve r. 1891 sochař B. Schnirch vytvořil Poděbradovu sochu;
- 261: *kněží se začali míchat do politiky* — narázka na českého básníka a tehdejšího již vyšehradského kanovníka Karla Aloise Vinařického (1803—1869), který po návratu jezuitů do Prahy napsal a vydal dvě bojovné brožury. První, *Jezuité* (Odpověď Národním listům), vyšla r. 1866 a druhá, *Druhá a poslední odpověď Národním listům k otázce o jezuitech*, r. 1867. Zde Nerudu jmenuje nedoučeným gymnasiastou, nejapným „pachatelem“ fejetonů, zlolajcem a pod.; *prohlašují ústy svého vůdce* — v neděli 8. dubna 1877 se konala

v Praze slavnostní přípravná schůze katolíků „v příčině padesátiletého biskupského jubilea sv. Otce“. Předsedal kardinál Prucha, účastnili se a mluvili kn. Jiří Lobkovic, hr. Schönborn, kanovník Karlach. Schůze vyvrcholila řečí kardinála arcibiskupa Bedřicha kn. Schwarzenberga, v níž mluvil o novodobé modle — národnosti. NL hned v úterý 10. dubna řeč arcibiskupovu komentovaly ostrým úvodním článkem Národnost, modla nové doby;

- 262: *Dathan a Abiron* — levité, kteří se vzbouřili proti nadvládě Mojžíšově; *Anania* — nejvyšší židovský kněz, který vystoupil proti apoštolu Pavlovi; byl zavražděn za poslední židovské války pro podezření, že straní Římanům; *magik* — kouzelník; *podepisuje dnes tisíce Čechů adresu* — týká se akce na odeslání pozdravné adresy papeži Piu IX. při příležitosti jeho jubilea;
- 263: *Světová výstava časopisů a rukopisů* — V roce 1877 slavil pražský odborový a vzdělávací spolek Typografická beseda patnácté výročí svého trvání. Při této příležitosti byla v Praze uspořádána všeobecná výstava časopisů a rukopisů. Byla zahájena 15. května 1877 v sálech Měšťanské besedy ve Vladislavově ulici a potrvala do 10. června. Zhlédlo ji přes 16 000 návštěvníků. Veškeré pražské noviny, ale zejména Národní listy věnovaly výstavě po dobu jejího trvání velkou pozornost. V seznamu těch, kdož si získali největší zásluhy o výstavu, čteme ve výstavním katalogu na dvou místech jméno Nerudovo. Nerudova korespondence na příklad s V. K. Šemberou dosvědčuje, jak Neruda již v r. 1876 pomáhal opatřit materiál pro výstavu. (Viz Dopisy II, 100, 116, 152, 153 aj.); *starý Pfeffel* — Gottlieb Konrad P. (1736—1809), něm. spisovatel;
- 264: *Man holt die Zeitung über Meer...* — sem noviny se vozí přes moře a ze všech dálných míst;
- 265: *emballage* — papírový obal; *Gintl* — Heinrich E. G., ústřední inspektor východohaličské železnice, „zvláštní příznivec této výstavy“; *létavé listy* — letáky; *Boyard* — Augustin B., inženýr v Bruselu; *pendant la guerre* — za války, tj. za války prusko-francouzské v l. 1870—1871; *pendant la Commune, après la Commune* — za Komuny, po Komuně, rozumí se revoluční vláda lidu v Paříži od března do května 1871 za války prusko-francouzské; *Japan je mou platonickou láskou* — Neruda tyto sympatie k japonskému lidu a kultuře nejvízrazeněji projevil v několika fejetonech o japonské expozici na Vídeňské světové výstavě r. 1873. (Viz Studie, krátké a kratší II, 169—194);
- 266: *was Großes auch der Mensch erfunden...* — cokoli velkého kdy člověk vynášel, nic většího až dosud nenašel; *ilustrovaný časopis lipský* — týdeník Leipziger illustrierte Zeitung vycházel od r. 1843 v Lipsku a byl hojně rozšířen i v české společnosti;
- 267: *Niebuhr* — Berthold Georg N. (1776—1831), něm. profesor starověkých dějin;

268: *Malý Beust* — Friedrich Ferdinand B. (1809—1886), rakouský říšský kancléř, jeden z hlavních odpůrců vyrovnání s Čechy. Po pádu Hohenwartově zbaven svého úřadu a stal se rakousko-uher-ským vyslancem v Londýně (1871—1878) a pak v Paříži (1878 až 1882); *Ivakura* — I. Tornoni (1815—1887), státník, původně od-půrce evropské civilisace, později její stoupenec v Japonsku; *Anastasius Grün* (1808—1849), něm. spisovatel; *Prešern* — France P. (1805—1849), slovinský básník; *Vodník* — Valentin V. (1758—1810), slovinský básník; *Milton* — John M. (1608—1674), angl. básník, jehož Ztracený ráj přeložil Jos. Jungmann do češtiny (1811); *Vitali*, — Giuseppina V. (nar. 1846), r. 1867—1868 účinkovala také v Praze v Prozatímním divadle, kde zpívala ve prospěch Národního divadla; *Janouškova* — Fanny Janouschek (1830—1912), něm. herečka českého původu; *Dessoir* — Ludwig D. (1810—1875), vl. jm. Leopold Dessauer, něm. herec; *Salvini* — Thomasso S. (1829—1916), slavný ital. herec; *Piloty* — Karl P. (1826—1886), něm. litograf a historický malíř; *Schwanthaler* — Ludwig Michal Sch. (1802—1848), něm. sochař, který byl znám v Čechách svými sochami pro Slavín Ant. Veitha v Liběchově; *Smetana* — Bedřich S. (1824—1884); *Slavík* — Josef S. (1806—1833), český houslista; *Laub* — Ferdinand L. (1832—1875), český houslista; *Zbyněk Berka z Dubé* (1551—1606), pražský arcibiskup; *Fejfalík* — Julius F. (1833—1862), český literár-ní historik, první prokazoval již r. 1857 a 1859 nepravost padělků RKZ; *gen. Klapka* — György Kl. (1820—1892), generál maďarského revolučního vojska; *Strossmayer* — Josip Juraj S. (1815—1905), charvátsky biskup, zakladatel charvátské akademie věd; *plukovník Vlajković* — Đoko Vl. (nar. 1831), srbský bojovník za svobodu proti Turkům; *Čerňajevo* — Michajl Grigorjevič Č. (nar. 1828), ruský generál a publicista, zúčastnil se v srbské armádě boje proti Turkům. R. 1877 byl v Praze velmi oslavován, ale rakouská policie ho vypo-věděla; *lord Gladstone* — William Ewart G. (1809—1898), angl. státník; *Jules Janin* (1804—1874), franc. kritik a publicista, duchaplný fejetonista, hlavně v deníku *Journal des débats*; *Rochefort* — Victor Henri R. (1830—1913), franc. radikální žurnalista; *Napoleon III.* (1808—1873), císař francouzský; *Evženie* (1826—1920) viz vysv. k str. 51; *Isabella* — I. Marie Luisa (nar. 1830), královna španělská; *Ševčenko* — Taras Grigorjevič Š. (1814—1861), ukrajinský básník, žil v l. 1846—1857 ve vyhnanství, kdy mu nějaký čas bylo zakázáno psát verše a malovat; *Cesare Cantù* (1807—1895), italský historik; *Manzoni* — Alessandro M. viz vysv. k str. 258; *Starý Prokop* — Josef Alois P. (1809—1862), herec, přítel Tylův, ředitel kočovné divadelní společnosti; *Zítek* — Josef Z. (1832—1909), architekt, projektant budovy Národního divadla; *president Hayes* — Rutherford Birchard H. (1822—1893), president Spojených států severoamerických; *Halévy* — Jacques H. (1799—1862), franc. hudební skladatel,

- autor také u nás proslulé opery Židovka; *Donizetti* — Gaettano D. (1797—1848), ital. hudební skladatel; *Meyerbeer* — Giacomo M. (1791—1864), hudební skladatel; autor oper např. Robert Ďábel, Hugenoti aj.; *Père-Lachaise* — pařížský hřbitov, kde je pochována řada významných osobností (viz Pařížské obrázky, Menší cesty 80);
- 269: *Exoriare aliquis...* — Vzejde jednou z našich kostí mstitel, (citát z Vergilia, Aeneis IV, 625, viz Pařížské obrázky, Menší cesty str. 87); *furor autographicus* — podpisové řádění, vášeň sbírat autorské podpisy;
- 270: *Černá Indie* — v originále *Les Indes noires* (1875); o Jules Vernovi viz vysv. k str. 104; *Tajuplný ostrov* — viz zde str. 197—202; *Chancellor* — viz zde str. 174—179; *Kurýr carův* — viz zde str. 244—249; *Fontenelle* — Bernard le Bovier, F. (1657—1757), franc. spisovatel a myslitel; *Huyghens* — Christian H. (1623—1695), holandský fysik a astronom; *Nicollet* — Joseph Nicolas N. (1786—1843), franc. astronom;
- 271: *Gruithuysen* — Franz G. (1774—1852), něm. astronom;
- 272: *Les catacombes de Paris* — Pařížské katakomby (1854), román od franc. spisovatele Elie Bertheta (1815—1891);
- 273: František Šimeček (1842—1877) byl mladším kolegou Nerudovým v redakci NL. Šimeček, rodák jihočeský, po absolvování gymnasia v Jindřichově Hradci vstoupil r. 1865 v Praze do řádu františkánského a studoval bohosloví, ale již r. 1869 z řádu vystoupil a žil pak v bídě. Teprve v listopadu 1870 byl přijat do redakce NL jako soudní referent. Záhy se však u něho projevily známky plicní choroby a 25. září 1877 zemřel. Vedle básní otištěných za jeho života zachovala se v pozůstatosti i řada básní rukopisných. K soubornému vydání celého básnického odkazu nikdy nedošlo. R. 1954 uspořádal Fr. Baťha výbor pod titulem *Dejte mi v ruku břitký meč* (nakl. Mladé fronty);
- 275: *Zpověď* — Neruda si text básně z almanachu Ruchu (str. 157—158) ve své citaci upravuje a zlepšuje. Tak v. 7 zpovídat] vyznávat; v. 9 o víře] o ráji; v. 11—12 až děvince se oči] že dívce se až oči; v. 17 pobožná] kajicná; v. 19 až svatá byla docela] až svatá se z ní stala již; v. 22 slzmi] slzma; v. 24 ale o žádné] o žádné ale;
- 277: *Revanche!* — Článek je vlastně doslovem k Nerudovým fejetonům Francouzové jsou na mysli pomateni (viz str. 69) a Kterýže národ je duševně chorý (Čes. spol. III, 255—262);
Bauernfeld — Eduard von B. (1802—1890), rakouský spisovatel, přítel Grillparzerův; *Der Deutsche spottet...* — Němec se rád vysměje Čechovi, Maďar pomlouvá Švába, a jak se národy chytnou za pačesy, mají bohužel všichni pravdu; *Dr. Josef Schlüter* — pracovník v dějinách něm. hudby (např. Allgem. Geschichte der Musik 1863, Aus Beethoven's Briefen 1870). Válečným událostem z let 1870—1871 věnoval několik oslavných publikací;

- 278: nynější Poznaň — vídeňským kongresem r. 1815 bylo knížectví poznańské připojeno k Prusku, které začalo toto území násilně germanisovat (viz též fejeton Poláci na pruském sněmě v Čes. spol. I, 37—40); „velký“ Bedřich — Friedrich II. (1712—1786), vládl v l. 1740—1786, zakladatel výbojné vojenské moci pruské; Barbier — Henri August B. (1805—1882), autor sbírky polit. poesie Iambes; Gavarni — Sulpice-Gillaume G. (1804—1866), spolupracovník satirického časopisu Charivari; Bertall — Charles Albert d'Arnoux, řečený B. (1820—1882); Goethe pravil: „Píseň politická...“ — Faust, I, scéna v Auerbachově sklepě (Brander);
- 279: *Poèmes de la guerre, Pendant la guerre, Au bruit du canon, Pendant l'Invasion* — Válečné básně, Za války, V rachotu děla, Za invaze, tituly básn. sbírek; „français — succès“ — „francouzský — úspěch“; Banville — Théodore de B. (1823—1891), franc. básník; Prudhomme — René François A. Sully-P. (1839—1907), autor knihy *Impression de la guerre* (Válečné dojmy); Laprade — Pierre Martin Victor de L. (1812—1883), autor sbírky *Pendant la guerre* (Za války); Bergerat — Auguste Emile B. (1845—1923), autor básnické sbírky *Poèmes de la guerre*; Theuriet — André T. (1833—1907), franc. spisovatel; Manuel — Eugène M. (1823—1901), autor sbírky *Pendant la guerre* (1873); Eckstein — Ernst E. (1845—1900), něm. spisovatel; Blumenthal — Oskar B. (1852—1917), zakladatel Lessingova divadla v Berlíně, dramatický spisovatel a satirik; Lindau — Paul L. (1839—1919), něm. dramaturg a spisovatel; „Doba hrůzy“ — Hugova sbírka polit. poesie z r. 1872; *mag wohl einen Franzmann leiden* — nepřesný citát z Fausta I, scéna v Auerbachově sklepě (Brander) „ein echter deutscher Mann mag keinen Franzen leiden“ = kdo pravý Němec je, má pifku na Francouze (překl. Ot. Fischer); Alfred Meißner — viz vysv. k str. 158; Tyrtaeus — řec. básník ze 7. stol. př. n. l., autor bojovných válečných písní;
- 280: Bazaine — Achille B. (1811—1888), franc. maršál, vydal zradou pevnost Metz pruské armádě za války prusko-francouzské r. 1870 až 1871; *Au roi Guillaume de Prusse* — Pruskému králi Vilémovi; Vilém I. (1797—1888), něm. císař v l. 1871—1888; *eine ganz gemeine Schmachepistel* — zcela sprostá potupná epištola; Beckerova píseň... „ein herrliches Rheinlied“ — píseň z r. 1840 od průměrného veršovce Nikolause B. (1809—1845)... nádherná píseň o Rýnu; *eine frech frivole Antwort* — drze frivolní odpověď; *Pois le Degran-ges* — snad Michel D. le P. (1734—1822), známý pod jménem frère Archange, řečník a polemik; Renaud — Armand R. (nar. 1836), franc. spisovatel, autor sbírky *Au bruit du canon* (1871);
- 281: Bergerat — viz vysv. k str. 279; Ferrières — F. en Bric, zámek, kde se 19. a 20. září 1870 setkal Jules Favre s kancléřem Bismarckem při bezúspěšném jednání o příměří;
- 282: *vzdor některým zkušenostem z roku 1866* — tj. za války rakousko-

- pruské; *flambeau des âmes* — pochodeň duší; celý národ Francouzů — je duševně chorý — viz úvod. vysv. k str. 277;
- 283: *Jana Nerudy Povídky malostranské* vyšly před 20. říjnem 1877 (viz Dopisy II, 193). Tento fejeton, v němž Neruda sám píše o své knize, aby na ni upozornil, připomíná jeho dřívější články „List ‚stého‘ exempláru české knihy otcisovateli“ a „České písemnictví za posledních dnů“ ze srpna 1865. (Viz Lit. I, 509—512 a 513—544.) Tehdy se Neruda zamýšlel nad osudem svých Arabesek, jichž se neprodalo více než sto exemplářů. V letech sedmdesátých k vznikajícímu nezájmu měšťanských kruhů o původní českou knihu přistoupil také ostrý politický boj mladočechů se staročechy, kteří vyhlašovali bojkot literární produkce pokrokových autorů, většinou sympatisujících s mladočechy; „100 Dukaten eine Wanze!“ — Sto dukátů za jednu štěnici! Narázka na inzerát tiskárny, jehož textu Neruda i jinde použil (viz např. Čes. spol. III, 128);
- 284: *Lichtenberg* — Georg Christoph L. (1742—1799), něm. satirik a rozhodný odpůrce sentimentální fantastiky i všeho mysticismu, Nerudou často citovaný;
- 286: *K otázce spisovatelské* — Na podzim r. 1877 se v českých i německých časopisech rozvinula prudká polemika o tom, mají-li či mohou-li čeští vědci a spisovatelé psát a publikovat také německy. Do polemiky zasáhl z německé strany např. *Tagesbote aus Böhmen*, vládní Pražský deník, z české strany např. *Riegrův Pokrok*, Šimáčkův *Posel z Prahy*, kolínská Koruna česká aj. Přitom byla dotčena otázka hospodářského zabezpečení českých vědců, spisovatelů i novinářů, která se od polovice let sedmdesátých v denním tisku i v časopisech literárních (*Lumír*, *Osvěta*, *Ženské listy*) vynořovala častěji. Riegrův deník *Pokrok* zaujal k německému publikování stanovisko negativní a v několika článcích (Českým historikům literárním a — českým kapsám, Novočeští „deutsche Gelehrte“ apod.) ukazoval na to, že by to hovělo jejich záměrům odnárodnění a poněmčování. Naproti tomu Šimáčkův deník *Posel z Prahy* v několika úvodních článcích i ve fejetonu (Vylučování českých vědců z národa, Purifikace učenců apod.) poukazoval na to, že někteří mladí badatelé, jako např. O. Hostinský, Ant. Frič, J. Vejdovský aj., jsou nuceni uveřejňovat své práce německy a přitom se nikterak neodnárodnějí;
- 287: *Kolárové* — Josef Jiří K. (1812—1896), herec a spisovatel, a František Karel K. (1830—1895), herec a kreslíř; *Malá* — Otilie Sklenářová-Malá (1844—1912), herečka v Prozatímním a pak v Národním divadle; *Lev* — Josef L. (1832—1898), operní pěvec, barytonista; *tam pod Balkánem dole* — ve válce Černohorců a Srbů proti Turkům, která trvala od července r. 1876; *comparatio claudicat* — přirovnání kulhá; *asentovat* — o asentaci se za Rakouska mluvilo při odvodu k povinné vojenské službě, jíž se musil každý podle zákona podrobit; *Statistische Monatschrift* — méněný článek G. Schimmera

- Literarische Production Österreich's 1870—1876, jenž vyšel v III. roč. Statistische Monatschrift, str. 478—481. Tento měsíčník vydávala K. K. Statistische Central-Commission;
- 288: *vzdor krachu* — finanční a hospodářská krize z r. 1873; *Musejník* — Časopis Českého musea; *Osvěta* — měsíčník Osvěta, založen r. 1871 Václavem Vlčkem;
- 290: *Dokud divadlo české bylo v lásce celého národa* — od r. 1873 stalo se také české divadlo pražské předmětem prudkého sporu mezi mladočechy a staročechy, zejména když v květnu 1876 převzalo vedení divadla mladočeské družstvo. Staročeská žurnalistika tehdy vyhlašovala bojkot českých představení, a to mělo neblahé důsledky finanční pro herce i pro dramatiky (viz vysv. k str. 283);
- 291: *Jules Verne* — viz vysv. k str. 104;
- 294: *Prusko, děsná sekyra...* — narázka na pruské vítězství ve válce r. 1870—1871;
- 295: *Milostivá paní!* — První ukázky z chystané básnické sbírky Písně kosmické Neruda otiskl 10. července 1877 v Lumíru. Již od let bedlivě sledoval výsledky vědeckého astronomického bádání a technického pokroku. S tím souvisel i jeho dávný zájem o romány Jules Verna a jeho kosmické fantasie. Viz např. Nerudův referát o románu Servadac, str. 291—294. O souvislosti tohoto fejetonu s celou problematikou vzniku a osudu Kosmických písni viz vysv. F. Vodičky v Básních II, 337—346; *Ted mám té suchopárné řeči dost...* — verše z Goethova Fausta v překladu J. J. Kolára z r. 1863;
- 296: *Laplace* — Pierre Simon L. (1749—1827), franc. hvězdář; *Mädler* — Johann Heinrich von M. (1794—1874), něm. astronom;
- 297: *Češi ozářili vlast svou* — narázka na polemiky mezi staročechy a mladočechy, které vedly k rozštěpení buržoasní politické organizace, strany národní; *Prokul* — daleko;
- 299: *Vlastencové z Boudy* — Od Josefa Jiřího Stankovského (1844—1879), spisovatele, překladatele a divadelního organisátora. Polemický tón, jenž zaznívá z celého Nerudova referátu, byl vyvolán nepodepsaným úvodníkem Literární bilance v Národních listech z 27. listopadu od Ferdinanda Schulze, jenž ve svém článku vlastně jen rozvíjel myšlenky, které několik dní předtím (24. listopadu) pronesl na přednášce v Umělecké besedě Josef Durdík. Schulz pateticky upozorňoval na nebezpečenství, jež prý hrozí české vzdělanosti z patrného úpadku české literatury krásné i vědecké, jak dosvědčují fakta uvedená Durdíkem. Původní produkce česká v uplynvajícím roce prý klesla na tak nízký stupeň, že se dá srovnat jedině s produkci let padesátych. Mimo dva almanachy vyšel toliko jediný svazeček básní, v krásné próze vydány prý pouze dva pozoruhodné spisy a z dramatické tvorby se neudržela na scéně ani jediná skladba. Z časopisů se beletrie věnovaly toliko Lumír a Světozor a další pak jen vědě (sem Schulz zahrnoval i Vlčkovu Osvětu); *Ze skladu Ottova* — Jan O.

- (1841—1916), nakladatel; *Lumír Mikovcův* — Ferd. Břetislav M. (1826—1862) vydával časopis *Lumír* v l. 1851—1862; *Lumír Sládkův* — *Lumír*, obnovený Vítězslavem Hálkem a Janem Nerudou, přešel od 1. ledna 1877 do majetku Jos. V. Sládka; *novely Kolárový* — Josefa Jiřího K. (1812—1896);
- 300: *Osvěta* — viz vysv. k str. 288; *Světozor* — obrázkový týdeník (1867—1899), založen dr. Fr. Skrejšovským, vystřídal řadu redaktorů; *Česká včela...* obrázkový časopis k zábavě a poučení, vycházel v l. 1876—1880, redigoval Bohuslav Pichl; *Koleda* — zábavný čtrnáctideník, založil Jan Havelka (1832—1886), vycházela v Olomouci v l. 1876—1882;
- 301: *Stuna* — Matěj S. (nar. 1765), dramat. spisovatel; *Tandler* — Josef Jakub T. (1765—1825), dramat. spisovatel; *Melezinek* — Václav M., perníkář, člen Thámovy básnické družiny; *divadlo Nosticovo* — pozdější Stavovské, nyní Tylovo; *Brunián* — Jan Josef B. (nar. 1733), herec a tanecník; *Bouda* — dřevěná divadelní budova uprostřed Koňského trhu (nynějšího Václavského náměstí), kam se soustředila česká představení, vystavěna r. 1786 a na podzim r. 1789 stržena;
- 305: *Dopisy redakční* — Je těžko rozsoudit, které z těchto redakčních odpovědí na dopisy a na zásilky rukopisů jsou Nerudovy a které psal spoluredaktor Vítězslav Hálek. Mnohé z nich ostrým vtipem, kousavou pointou i formou poukazují se vší pravděpodobností na autorství Nerudovo. Proto jsme zařadili všechny redakční odpovědi do souboru spisů Nerudových; *P. A. H. v P.* — Adolf Heyduk v Písku, kde byl tehdy profesorem; *B. H. v K.* — snad Bohumil Havlasa (1857 až 1877). Hned pak v 10. čís. Lumíra (str. 110 n.) počato s uveřejňováním jeho novely *Na dráze*; *B. Sch. v Římě* — sochař Bohuslav Schnirch (1845—1901), který r. 1871 odjel do Itálie. V 3. čísle Lumíra (str. 34—35) otiskl črtu *Z věčného města* a také v několika dalších sešitech uveřejnil dopisy z Říma; *Adolf Friedrich von Schack* (1815 až 1894), něm. básník a literární historik. Překládal ze španělštiny a z orientálních jazyků; *R. E. J.* — R. E. Jamot, tj. Josef Thomayer (1853—1927), pozdější profesor vnitřního lékařství, který počínaje „*obrázkem ze zátiší*“ *Život na našich rybnících* (čís. 6, str. 67—68) stal se pilným spolupracovníkem Lumíra;
- 306: *Vyhovujem vícestranné té žádosti* — jde patrně o žádost, aby si Lumír všímal také divadla. V téžme čísle se po prvé objevila glosa *Theatralia* s poznámkou pod čarou, že počínajíc příštím číslem bude Lumír přinášeti také kritiku divadelní (str. 36);
- 307: *A. H. v P.* — Adolf Heyduk v Písku, viz. vysv. k str. 305; *O zpěvy Firdusiho* — F. (940—1020), perský epik; zmínka o překladateli týká se patrně Jaromíra Břetislava Košuta (1854—1880);
- 308: *A. H. v P.* — Ad. Heyduk v Písku;
- 310: *někdejší Lumír* — míňen Lumír Ferdinanda Břetislava Mikovce (1826—1862). V době, kdy Neruda psal tuto odpověď, vycházely dva

historické časopisy: Časopis Musea Král. českého za redakce Jos. Emlera a Památky archeologické a místopisné pod vedením dr. Jos. Kalouska;

- 311: P. S. — patrně Primus Sobotka (1841—1925), jehož jazykozpytnou studii Slovo a báj Neruda otiskl hned v následujícím čísle (12) na str. 138—140; E. Š. — patrně Ervín Špindler (1843—1918), jemuž pak Neruda otiskl na str. 229 lyrickou báseň V budoucím století pod titulem K ukázkám novější lyriky české; A. H. — patrně zase Adolf Heyduk;
- 312: Ráčil jste opsat Krolmusa — Václav K. (1787—1861), archeolog a národopisec; E. M. v O. — Emanuel Miřovský (1846—1911), který byl tehdy v Olomouci profesorem;
- 315: J. Z. V. — pravděpodobně Jan Zdeněk Veselý (1850—1890), majitel pivovaru u Myslíků, sokolský pracovník a dramatický spisovatel. Na str. 259—260 Lumír otiskl jeho článek Svatební obyčeje Slezanů, v němž líčí své zkušenosti z cesty po Slezsku.